

KRIZOVÝ PLÁN ŠKOLY

Cíl: Vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí, ochránit zdraví a životy dětí, studentů a zaměstnanců

Obsah:

- 1. Krizový plán při odhalení zneužívání návykových látek**
- 2. Krizový plán při rizikovém chování v dopravě**
- 3. Krizový plán při odhalení poruchy příjmu potravy**
- 4. Krizový plán při odhalení užívání alkoholu u dětí**
- 5. Krizový plán při odhalení týrání dítěte, dítě zneužívané a zanedbávané**
- 6. Krizový plán při odhalení šikany**
- 7. Krizový plán při odhalení kyberšikany**
- 8. Krizový plán při odhalení homofobie**
- 9. Krizový plán při odhalení extremismu, rasismu, xenofobie, antisemitismu**
- 10. Krizový plán při odhalení vandalismu**
- 11. Krizový plán při záškoláctví**
- 12. Krizový plán při odhalení krádeže**
- 13. Krizový plán při odhalení užívání tabákových výrobků, výrobků určených ke kouření a nikotinových sáčků**
- 14. Krizový plán v situacích spojených s ohrožením násilím, které přichází z vnějšího nebo vnitřního prostředí**
- 15. Krizový plán při odhalení netolismu**
- 16. Krizový plán při odhalení sebepoškození**
- 17. Krizový plán při problémech s novými náboženskými hnutími**
- 18. Krizový plán při odhalení rizikového sexuálního chování**
- 19. Krizový plán při problémech s příslušností k subkulturám**
- 20. Krizový plán při odhalení domácího násilí**
- 21. Krizový plán při odhalení hazardního hraní**
- 22. Krizový plán při možných problémech žáků s PAS - Zásady přístupu k dětem, žákům, studentům s PAS v rámci vzdělávacího procesu**
- 23. Krizový plán při psychické krizi – duševním onemocnění žáka**
- 24. Krizový plán při sebevražedném chování**

Příloha Minimálního preventivního programu
Sestavila Mgr. Ludmila Falcová a Mgr. Hana Kloudová

Č.j.: MZPSZN- 241/2024

Platnost dokumentu od 6. 5. 2024

Účinnost dokumentu od 6. 5. 2024

Při sestavení krizového plánu školy vycházíme z metodického doporučení 21291/2010-28 a aktualizací příloh k 24. 3. 2024

**Metodické doporučení
k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů
ve školách a školských zařízeních**

**Hlava I
Obecná ustanovení**

**Článek I
Předmět úpravy**

(1) Metodické doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů (dále jen „žák“) ve školách a školských zařízeních v souladu se Strategií prevence rizikového chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy, Národní strategií protidrogové politiky, Strategií prevence kriminality – všechny strategie vždy na příslušná období, § 29 odst. 1 a § 30 odst. 3 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, § 18 písm. c) zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, Konceptí státní politiky pro oblast dětí a mládeže:

- a) vymezuje aktuální terminologii, která je v souladu s terminologií v zemích EU a začlenění prevence do školního vzdělávacího programu a školního řádu,
- b) popisuje jednotlivé instituce v systému prevence a úlohu pedagogického pracovníka,
- c) definuje Minimální preventivní program (u subjektů, které žádají o dotaci, Minimální preventivní program – dále jen Minimální preventivní program),
- d) doporučuje postupy škol a školských zařízení (dále jen „školy“) při výskytu vybraných rizikových forem chování dětí a mládeže (viz příloha č. 1 – 14).

(2) Primární prevence rizikového chování u žáků v působnosti MŠMT se zaměřuje prioritně na předcházení rozvoje rizik, které směřují zejména k následujícím rizikovým projevům v chování žáků:

- a) agrese, šikana, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimedií, násilí, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie
- b) záškoláctví,
- c) závislostní chování, užívání všech návykových látek, netolismus, gambling
- d) rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, prevence úrazů
- e) spektrum poruch příjmu potravy,
- f) negativní působení sekt,
- g) sexuální rizikové chování,

(3) Aktivity škol jsou cíleně směřovány k prokazatelně efektivní specifické primární prevenci a eliminaci aktivit z oblasti neefektivní primární prevence. K rozpoznání a zajištění pomoci včasné intervence nebo krizové intervence zejména v případech: traumatických zážitků- domácího násilí, šikanování, násilného chování, týrání a zneužívání dětí, včetně komerčního sexuálního zneužívání, ohrožování výchovy dítěte, experimentování

s návykovými látkami (legální a nelegální návykové látky), rizikových stravovacích návyků vedoucích k poruchám příjmu potravy (mentální bulimie, mentální anorexie).

(4) Toto metodické doporučení je určeno pro právnické osoby vykonávající činnost škol a školských zařízení zřizovaných MŠMT. Doporučováno je k využití i ostatním školám zapsaným do školského rejstříku a poskytovatelům služeb souvisejících se vzděláváním a výchovou. Součástí Metodického doporučení je praktický návod pro školy „Co dělat když“, který obsahuje velice detailní a přitom praktické doporučení ředitelům škol a školním metodikům prevence, jak se zachovat při výskytu určitého rizikového chování ve školách.

Přílohou tohoto metodického doporučení jsou praktické návody „Co dělat, když“, které jsou přiloženy ke krizovému plánu školy a minimálnímu preventivnímu programu a ze kterých jsme při sestavování krizového plánu školy vycházely.



Ad 1/ Krizový plán při odhalení zneužívání návykových látek

A. V případě, kdy pracovníci školy **naleznou v prostorách školy látku**, kterou považují za omamnou nebo psychotropní, postupují takto:

- (1) **Látku nepodrobují žádnému testu** ke zjištění její chemické struktury.
- (2) **O nálezů ihned uvědomí vedení školy spolu s písemným záznamem**
- (3) **O nálezů vyrozumí Policii ČR**, která provede identifikaci a zajištění podezřelé látky.
- (4) V případě časové překážky na straně Policie se za přítomnosti dalšího pracovníka školy s použitím gumových rukavic **vloží látka do obálky**, napíše datum, čas a místo nálezů. Je třeba obálku přelepit, opatřit razítkem školy a svým podpisem a uschovat do školního trezoru, popř. ředitelny. Zajištěnou látku následně **předat Policii ČR**.

B. V případě, kdy pracovníci školy **zadrží u některého žáka látku**, kterou považují za omamnou nebo psychotropní, postupují takto:

- (1) **Zabavenou látku nepodrobují žádnému testu** ke zjištění její chemické struktury.
- (2) **O nálezů ihned uvědomí vedení školy.**
- (3) **O nálezů sepíše stručný záznam s vyjádřením žáka**, u kterého byla látka nalezena, datum, místo a čas nálezů a jméno žáka. Zápis podepíše i žák, u kterého byla látka nalezena (nebo který látku odevzdal). V případě, že podepsat odmítá, uvede pracovník tuto skutečnost do zápisu. Zápisu a rozhovoru se žákem je přítomna ředitelka školy nebo její zástupce. Pokud odmítá žák látku vydat, vyčká se do příjezdu Policie (neprovádět osobní prohlídku).

- (4) **O nálezu škola vyrozumí Policii ČR**, která provede identifikaci a zajištění podezřelé látky a informuje zákonného zástupce nezletilého žáka.
- (5) V případě, že je látka nalezena u žáka, který se jí intoxikoval, předají látku zajištěnou výše uvedeným postupem, **přivolanému lékaři, který se dostaví v případě, že to vyžaduje zdravotní stav žáka**. Může to usnadnit léčbu, neboť u řady NL jsou známy protilátky, které odstraní nebo zmírní akutní účinek NL. Další postup nutný k identifikaci látky pak zajistí **Policie ČR**.

C. V případě, kdy pracovníci školy mají důvodné podezření, že **některý z žáků má NL u sebe**, postupují takto:

- (1) Jedná se o důvodné podezření ze spáchání trestného činu, resp. provinění v případě nezletilých osob, nebo přestupku, a proto řešení této situace spadá **do kompetence Policie ČR**.
- (2) Bezodkladně **vyrozumí Policii ČR, zkontaktují s ní další postup a informují zákonného zástupce nezletilého žáka**.
- (3) Žáka je nutné mít do příjezdu Policie ČR **izolovaného od ostatních žáků, ale zásadně pod dohledem** – v kanceláři zástupců, v ředitelně. U žáka v žádném případě neprovádějí osobní prohlídku nebo prohlídku jeho věci.

Další postup: následuje výchovná komise za účasti rodičů, uložení výchovného opatření, nabídka odborné pomoci.



Ad2/ Krizový plán při rizikovém chování v dopravě

Při zjištění rizikového chování žáka v dopravním provozu, je třeba:

1. Věnovat více pozornosti dopravní výchově:

- a) dopravní besedy v prostředí školní třídy – může vést dopravní policista, dopravní psycholog, vyškolený pedagog,
- b) použití multimediálních pomůcek – ilustrace prostřednictvím videozáznamu, PC her, přehrávání scének, různých ilustrovaných materiálů (např. pro výuku dopravního značení)
- c) praktický nácvik na dopravním hřišti,
- d) exkurze (pracoviště dopravní policie, dopravní podnik aj.).

2. Pracovat s rodinou dítěte

Formou poskytování informací na rodičovských schůzkách, případně individuální konzultace s rodiči, poskytnutí informačního materiálu rodičům.

3. Práce s osobností dítěte

Pozorování a usměrňování chování při dopravní výuce (případně na dopravním hřišti).



Ad 3/ Krizový plán při odhalení poruchy příjmu potravy

Včasná intervence u rizikových jedinců (rychle zhubnul, zvrací s jakoukoli argumentací....), interaktivní programy, rozvoj všeobecných aktivit, zájmů. U běžné populace se spíše zaměřit na předcházení nevhodných redukčních diet a prostředků na zhubnutí.

Předcházet šikaně pro vzhled, oblečení, tělesný výkon, to, co jí nebo pije. Rozšířit nabídku vhodných, konkrétních materiálů (svépomocné příručky jak zvládat anorexii, bulimii, psychogenní přejídání, ARFID, bigorexie, ortorexie, pica) pro nemocné a jejich rodinné příslušníky, nabídka pomoci odborníků.

Upozornit pediatra, rodiče vždy, když dítě výrazněji zhubne, opakovaně bylo přistiženo, že zvrací (stačí informace od vrstevníků), sebepoškozuje se.



Ad 4/ Krizový plán při odhalení užívání alkoholu u dětí.

Informovat rodiče je nutné v případě, že dítě má závažnější problém s návykovými látkami - alkoholem. Je vhodné **informovat dětského lékaře**. Pokud je nutná intervence a není dobrá spolupráce s rodiči, **obrátit se na specializovaná zařízení**. V případě, kdy spolupráce s rodiči není efektivní a dítě je ohroženo, má škola **povinnost obrátit se na OSPOD** s upozorněním na možné ohrožení výchovy dítěte.

a/ Nález alkoholu v prostorách školy:

1. látku zajistit /netestovat/
2. informovat ředitelku školy, zástupkyni ředitelky, výchovnou poradkyni
3. látku uložit v ředitelně školy
4. provést záznam – kdo, kde, v kolik, co /popsat/, jaké množství,
5. záznam uložit u ŠMP
6. mapovat – zvýšená pozornost při dohledu nad žáky, při pohybu žáků v prostorách školy ...
7. informovat rodiče žáka o nálezů na třídních schůzkách / rodiče by měli zvýšit pozornost/
8. informovat rodiče o nálezů na třídních schůzkách / rodiče by měli zvýšit pozornost/
9. likvidace látky – ŠPT, zápis /kdy, kdo, jak, / zápis uložit u ŠMP

b/ Zadržení alkoholu u žáka ve škole:

1. látku zajistit /netestovat/
2. informovat ředitelku školy, zástupkyni ředitelky, výchovnou poradkyni,
3. látku uložit v ředitelně školy
4. provést záznam – kdo, kde, v kolik, co /popsat/, jaké množství, i s vyjádřením žáka, žák podepsat
5. záznam uložit u ŠMP
6. informace zákonných zástupců
7. projednání přestupku na výchovné komisi se zákonnými zástupci – uložení výchovného opatření – 1. zadržení ředitelská důtka, další snížená známka z chování
8. likvidace látky – ŠPT, zápis /kdy, kdo, jak/, zápis uložit u ŠMP

c/ Žák po požití alkoholu:

1. zabránit další konzumaci
2. zajistit látku, látku uložit v ředitelně školy
3. informovat ředitele školy
4. žáka izolovat a posoudit jeho zdravotní stav
 - při ohrožení života volat záchranku, následně informovat rodiče
 - vyzvání rodičů k osobnímu vyzvednutí žáka
 - vyjádření žáka /odkud, od koho/, pokud schopen podpis
5. provést záznam, uložit u ŠMP
6. projednání přestupku na VK za přítomnosti zákonných zástupců – uložení výchovného opatření – snížená známka z chování, nabídka řešení a pomoci
7. možnost ohlásit na OSPOD (při opakované situaci, nespolupráce rodičů apod)



Ad 5/ Krizový plán při odhalení týrání dítěte, dítě zneužívané a zanedbávané

1. Pozorovat a všimnout si změny v chování dítěte, známkem vypovídajících o násilném zacházení s dítětem - poranění na kůži, nevysvětlitelná zranění, oblečení neodpovídající povětrnostním podmínkám (zakrývání ran), časté bolesti břicha či hlavy, změna váhy, zanedbaná hygiena, únava, apatie. Znamky špatného zacházení – sdělení dítěte, neomluvená absence, projevy zobrazující násilí, opoždění vývoje, konzumace návykových látek, sebepoškozování, neochota jít ze školy domů, strach z běžného fyzického kontaktu, vlastnění drahých věcí, věku neodpovídající sexuální aktivita, převzetí pečovatelské role.

Všímat si rizikového chování pečujících osob – nezabezpečování základních potřeb dítěte, nevhodné chování k dítěti (fyzické tresty, vyhrožování, chování omezující a nedůstojné, vliv návykových látek, násilnické tendence).

Informovat vedení školy, VP.

2. Navázat s dítětem osobní kontakt, obrátit se na spolužáky, kamarády dítěte. Provést záznam o rozhovoru.

3. Při obtížné komunikaci doporučit např. Linku bezpečí, obrátit se na OSPOD.
4. Spojit se s rodiči (potencionálními agresory) – chtít informace o změnách dítěte
5. Spolupracovat s odborníky – PPP, OSPOD, PČR
6. Při zjištění sexuálního obtěžování či jiném závažném přestupku (zraněné dítě následkem násilí v rodině, napadnutí dítěte rodičem ve škole) je třeba nahlásit na PČR.
7. Jestliže se stalo dítě obětí napadení cestou do školy, potom urychleně vše oznamte policii, rodičům a orgánu sociálně-právní ochrany dítěte.



Ad 6/ Krizový plán při odhalení šikany

Viz zpracovaná směrnice k řešení šikanování – č.j.: MZPSZN- 201/2019 - strana 7,8.

Ad 7/ Krizový plán při odhalení kyberšikany

Kyberšikana bývá u dětí školního věku často doplňkem klasické přímé a nepřímé šikany. Je tedy důležité při řešení prověřit případné souvislosti s klasickou šikanou. Tedy pokud probíhá klasická šikana (př. nadávky, ponižování...), je nutné zjistit situaci oběti v kyberprostoru (mobil, profil, chat,...) a naopak.

Je potřeba:

1. Informovat vedení školy.
2. Zajistit bezpečí oběti a všechny důkazy, spolupracovat s odborníkem IT (zálohování dat, zajištění stop...)
3. Provést šetření se žákem, případně spolužáky. Spolupráce s rodiči. Provést zápis.
4. Přizvat k řešení v případě potřeby i ostatní instituce (Policie ČR – Roman Mráka), spolupracovat s psychologem, pediatrem....
5. Zvolit odpovídající opatření a následně realizovat prevenci v této oblasti.



Ad 8/ Krizový plán při odhalení homofobie

Pedagog by měl zastávat citlivý přístup k žákům a studentům, jejichž pohlavní či sexuální identita je odlišná či diskutabilní.

Méně výrazné projevy homofobie může řešit pedagog sám za pomoci školního metodika prevence či odborníka z některé nevládní neziskové organizace. V případech závažnějších

forem homofobních projevů, zejména rozvinuté šikany je vhodné kontaktovat především pracovníky pedagogicko-psychologických poraden. Je-li podezření na spáchání trestného činu, potom je třeba kontaktovat Policii ČR.



Ad 9/ Krizový plán při odhalení extremismu, rasismu, xenofobie, antisemitismu

1. Zjistit hloubku extremistického přesvědčení či rasistických, xenofobních anebo antisemitských postojů u jednotlivců a zjistit jejich případné vazby na extremistickou scénu mimo školu. Zjistit rozšíření uvedených postojů v kolektivu, třídě, škole.
2. Vyvolat diskusi o problémech souvisejících s uvedenými postoji s cílem odhalit jejich příčinu.
3. Zaměřit výuku na tyto problémy. Okamžitě a razantně vystoupit proti projevům intolerance mezi žáky vyvolanými uvedenými postoji a názory. Pozvat experty k diskusi s žáky/studenty.
4. Informovat rodiče v případě zjištění uvedených hlouběji zakotvených postojů a nabídnout jim spolupráci. V případě závažných projevů (především násilných) informovat Policii ČR.

Rodiče vyrozumět v případě opakovaných verbálních či vizuálních projevů s možným extremistickým podtextem či v případě odůvodněného podezření na účast žáka v konsistentní extremistické partě a v případě užití násilí s extremistickým, rasistickým xenofobním anebo antisemitským podtextem.

Policii vyrozumět v případě podezření na promyšlenou a extremisticky, rasisticky, xenofobně nebo antisemitsky motivovanou činnost (např. opakované rasistické verbální výpady se závažnými dopady na psychiku terčů takových výpadů apod.) a na takto motivované vážnější formy násilí.



Ad 10/ Krizový plán při odhalení vandalismu

Podmínky zacházení se školním majetkem je zakotveno do školního řádu a to včetně sankcí, které škola použije v případě, že se někdo dopustí úmyslného ničení majetku. Náhrada škody není sankce, ale samozřejmost. Předpokladem je současné písemné stvrzení zákonnými zástupci žáka o seznámení se školním řádem.

1. Náhradu úmyslně způsobené škody důsledně se bude vymáhat po tom, kdo ji způsobil. U nezletilých po jejich zákonném zástupci.

2. Jestli žák nebo žákyně, kteří škodu způsobili, nejeví ochotu k její nápravě, případně je škoda takového rozsahu, že věc nelze svépomocně opravit, vyrozumíme o tomto chování zákonně zástupce žáků a žákyň a dohodnete s nimi způsob náhrady škody. Pokud i rodiče odmítají spolupráci, je třeba vyrozumět OSPOD. Pokud i tak nedojde ke smíru, informujeme Policii ČR.

3. Jestliže se jedná o škodu většího rozsahu a ten, kdo ji způsobil, není ochotný škodu nahradit, vyrozumíme Policii ČR a oznámíme podezření na spáchání přestupku proti majetku, případně trestného činu majetkové povahy.

O způsobené škodě se provede záznam, ze kterého budou jasně vyplývat všechny důležité skutečnosti: kdo – co - kdy – kde – jak – proč – čím...

Objektivně všechny o vandalismu informujeme (zaměstnance, žáky, rodiče)

Následně je třeba dobrat se příčiny takového jednání a s ní následně pracovat (VP, rodiče). Při opakování oslovíme PPP nebo SVP.



Ad 11/ Krizový plán při záškoláctví

Ve školním řádu jsou uvedena konkrétní pravidla týkající se postupu školy v případě záškoláctví. Vycházejí z Metodického pokynu MŠMT, č.j. 10 194/2002 – 14 „k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví“ ze dne 11. března 2002. Absenci žáků ve škole evidují třídní učitelé. Pokud je doklad potvrzující důvod nepřítomnosti žáka nevěrohodný, může se ředitel školy obrátit na zákonného zástupce nezletilého žáka o vysvětlení nebo požádat o spolupráci příslušný správní orgán.

1. školní docházku eviduje třídní učitel
2. o zvýšené omluvené i neomluvené nepřítomnosti informuje třídní učitel VP
3. při zvýšené omluvené nepřítomnosti VP individuálně ověřuje její věrohodnost
4. rodič je povinen omluvit žáka do 3 kalendářních dnů od počátku absence – TU, VP, vedení školy /, pokud se tak nestane, TU informuje rodiče, že jejich dítě nechodí do školy a vyčká na omluvu
5. pokud žák do dvou dnů od nástupu do školy po nepřítomnosti nepředloží písemně omluvenku, třídní učitel upomene zákonně zástupce (zápis v ŽK, SMS, osobně) a vyčká na omluvu. Pokud ani po upomenutí nenásleduje omluvenka, vyzve zákonně zástupce pozvánkou k návštěvě školy. Při rozhovoru s rodičem (přítomnost VP, žáka) se hodnotí, zda rodič o absenci věděl, zjišťuje se motiv absence. Je snaha o pozitivní přístup a konstruktivní řešení. Uskuteční se zápis z jednání a uloží případná kázeňská opatření. Sankcionovat lze jen porušení povinnosti žáka /netrestat žáka za pochybení jiné osoby – rodiče/. V případě nespolupráce rodiny informujeme OSPOD.
6. neomluvenou nepřítomnost do 10 hodin řeší třídní učitel nebo VP formou pohovoru se zákonným zástupcem /písemné vyzvání doporučeným dopisem/
7. provést záznam o jednání na předepsaném tiskopise
8. tiskopis uložit u VP

9. neomluvená nepřítomnost nad 10 hodin – VP svolává VK, doporučeným dopisem pozve k jednání zákonné zástupce žáky, sepíše se záznam o jednání a přijatých opatřeních k nápravě
10. neomluvená nepřítomnost nad 25 hodin – VP svolává VK /pisemné vyzvání doporučeným dopisem/ a informuje OSPOD
11. uložení výchovného opatření: 1 den – DTU, do 10 hodin DŘŠ, nad 10 hodin snížená známka z chování – uspokojivé, nad 25 – snížená známka z chování – neuspokojivé

Jedním z hlavních úkolů pro učitele, rodiče, případně i pro psychology je vyšetření příčin záškoláctví. Ty jsou různé a nelze doporučit jediné, univerzální řešení. Náprava již rozvinutého záškoláctví bývá velmi obtížná, proto by měla být jeho předcházení věnována maximální pozornost. Prvním krokem k nápravě je problém včas rozpoznat a porozumět individualitě dítěte. Nezbytnou podmínkou pro hledání účinných strategií k postupnému překonávání vzniklých obtíží je spolupráce rodičů, učitele a i poradenských pracovníků školy. Chceme-li zvolit správný způsob pomoci a integrovat žáky zpět do školy, musíme vzít v úvahu rozdíly mezi záškoláky a dětmi odmítajícími školu.



Ad 12/ Krizový plán při odhalení krádeže

Informaci, že krádež je hanebný čin a současně protiprávní jednání, je sdělováno žákům od počátku školní docházky.

1. Rozhovor s odhaleným pachatelem – pečlivě se zabývat příčinami (nucení ke krádeži, kompulzivní chování)
2. S náhradou způsobené škody postupujeme jako u vandalismu. Preferujeme nápravu vztahu mezi poškozeným a zlodějem – zloděj věc vrátí přímo poškozenému, omluví se a nabídne za své chování nějakou kompenzaci.
3. O krádeži a jejím šetření proved'te záznam, ze kterého budou jasně vyplývat všechny důležité skutečnosti: kdo – kdy – kde – jak – proč – čím...
4. Zákonné zástupce zloděje vyrozumívát vždy až poté, kdy budete přesně znát příčiny, které dítě k takovému chování vedly a to zejména v případě menších dětí
5. Jestliže se jedná o škodu většího rozsahu, oznamte Policii ČR podezření na spáchání přestupku proti majetku, případně trestného činu majetkové povahy.
6. Každou nahlášenou krádeží se zabývejte, vyšetřujte ji. Je to důležité poselství jak pro poškozeného, tak pro zloděje.

Kdy hlásit rodičům?

Rodičům poškozeného vždy ihned, rodičům zloděje rovněž vždy, nicméně mělo by tomu předcházet precizní zjištění příčin. Celá řada dětí krade proto, že je někdo krást poslal a oni z něj mají strach. Není to sice o nic menší krádež, ale je to informace, kterou by rodič měl vědět také.

Kdy hlásit policii?

V případě, kdy je škoda nikoliv nepatrná, nikdo nejeví snahu o nápravu a škola není vlastními silami schopná domoci se takové nápravy. Musí se jednat o úmyslné zcizení, poškození nebo zničení věci. Hlásíte také tehdy, jestliže o to žádá poškozený nebo poškozená nebo jejich zákonní zástupci. Škola a školské zařízení není orgán činný v trestním řízení, takže nemůže nic vyšetřovat. Pokusy o „vyšetřování“ ze strany školy, mohou nenapravitelně ovlivnit další vyšetřování Policie ČR.

Kdy hlásit OSPOD?

V případech, kdy se jedná o opakované jednání a výchovná a další opatření, která zvolila škola, neměla žádný účinek.



Ad 13/ Krizový plán při odhalení užívání tabákových výrobků, výrobků určených ke kouření a nikotinových sáčků

Žáci jsou informováni o rizicích kouření - zapojení problematiky kouření (užívání nikotinových sáčků) do výuky v jednotlivých hodinách. Sledovat nové tabákové a nikotinové výrobky – např. elektronické cigarety, zahřívavý tabák. Je doporučeno pravidelné dotazníkové šetření mezi žáky pomocí anonymních dotazníků za účelem monitrovat stav kouření a postoje ke kouření ve škole.

Základní informace o nebezpečí kouření mít trvale dostupné – nástěnka, stánek, školní webové stránky, plakáty. Škola je nekuřácké prostředí. Vychovávat příkladem (zaměstnanci školy).

Kouření ve škole, v areálu školy, na akcích školy, při vyučování mimo areál školy:

1. zabránit dalšímu kouření, zneužívání nikotinových sáčků, elektronických cigaret
2. odebrat další cigarety, nikotinové sáčky, elektronické cigarety- zapsat kolik a jaké značky
3. informovat ředitelku školy, zástupkyni ředitelky, výchovnou poradkyni
4. látku uložit v ředitelně školy
5. provést záznam s vyjádřením žáka, podpis žáka, uložit u ŠMP
6. oznámení zákonným zástupcům, pozvání na jednání VK
7. projednání přestupku – výchovné opatření – snížená známka z chování
8. likvidace cigaret, nikotinových sáčků, elektronických cigaret – ŠPT, zápis /kdy, kdo, jak,/ zápis uložit u ŠMP
9. práce se žákem, nabídka pomoci rodičům - odvykání



Ad 14/ Krizový plán v situacích spojených s ohrožením násilím, které přichází z vnějšího nebo vnitřního prostředí

Úspěšnost školy v předcházení vzniku a rozvoje krizové situace z velké míry souvisí s tím, jak kvalitně jsou nastavená pravidla fungování denního chodu školy, pravidla pro vnitřní i vnější komunikaci, znalost zákonného rámce a průběžný monitoring. Velký vliv na úspěšnost prevence má míra součinnosti a participace jednotlivých zaměstnanců, rodičů a žáků samých na výše uvedeném. Nepodceňovat i maličkosti – všimnout si podezřelých signálů.

1. Jsou nastavena pravidla fungování denního chodu školy (školní řád, bezpečnostní směrnice, provozní řády, zamykání budov)
2. Na bezpečném chodu školy se podílejí všichni zaměstnanci školy, žáci a jejich rodiče – informace ve školním řádu, na web stránkách, na schůzkách rodičů....
3. Jsou evidována bezpečnostní rizika v budovách školy – v soupisech. Riziko možného napadení je zejména o přestávkách na WC, chodbách, v tělocvičně, školním pozemku, vycházkách mimo budovu. Na všech místech je určen dohled nad žáky. Zvýšený dohled nad žáky s problémovým chováním – sledování rozpoložení, zdravotního stavu....
4. V případě podezření na hrozící rizikovou situaci ve škole – agresivita, chování svědčící na možný útok ve škole (řeči o zabíjení, shromažďování zbraní, obdiv násilí), neshody mezi žáky, mezi učitelem a rodičem, mezi žákem a učitelem či jiným zaměstnancem školy – je potřeba ihned upozornit zaměstnance školy, snažit se situaci uklidnit, přivolat pomoc.
5. Situaci řešit s rozvahou, zabránit zranění účastníků, uklidnit zúčastněné i přihlízející. Násilný čin rozebrat, učinit závěry, udělit sankce, informovat rodiče.

Plán pro případ ohrožení – organizační podmínky:

- Škola má **kontaktní adresy a telefony** na zákonné zástupce všech žáků, učitelů, zaměstnanců školy.
- Vedení školy v případě nebezpečí **ihned přivolá pomoc** – telefonicky, voláním z okna – hasiči, policie, sanitka.
- **Evakuační místo** pro všechny osoby ve škole je školní dvůr. Při jiném ohrožení (napadení apod.) zůstat s pedagogem ve třídě, popř. v tělocvičně školy, dílně.
- Při ohrožení osob v budovách se ruší vyučování dle rozvrhu, evakuace či úkryt probíhá pod dohledem osob, kterým byli žáci svěřeni.
- Pokud je to možné, **informujeme telefonicky rodiče** a zajistíme osobní předání dítěte do jejich péče.
- V případě nebezpečí je nutná **rychlá informovanost všech osob** v budově – zajistí přímý účastník, vedení školy – volání Pomoc!, mobilem, oběhnutím pater budovy. (150 hasiči, 155 záchranka, 158 policie, 156 městská policie, 112 – integrovaný systém).
- Učitelé odpovídají za bezpečnost dětí, které právě vyučují. Snaží se jim vysvětlit situaci, uklidnit je, zajistit jejich bezpečnost. Ostatní zaměstnanci jsou ihned svoláni do ředitelny a budou se řídit pokyny ředitelky školy – pomoc při přesunu dětí, komunikace... **Protipožární hlídky jsou stanoveny** a budou v případě požáru plnit své úkoly.
- **Zaměstnanci s výcvikem první pomoci** začnou ihned pomáhat případným zraněným (nejsou-li sami ohroženi). V každé třídě je lékárnička.
- **Poskytování informací** v situaci krize médiím poskytuje pouze vedení školy.
- **Spolupracovat s Policií ČR** – průběžně informovat rodiče.
- **Spolupracovat s psychologem** – následně psychologické ošetření psychiky zúčastněných.
- Krizový plán podléhá ze strany školy pravidelné revizi a aktualizaci.

Plán pro případ ohrožení – napadení agresorem:

1. Agresor = únosce

Útočník si vezme rukojmí a vyžaduje jednání.

- **informovat vedení školy** a pokud možno všechny **žáky vyvést ze školy ven**, popř. úkryt ve třídách
- vedení školy, popř. jiný zaměstnanec **zavolá Policii ČR**
- vedení školy zajistí uklidňování útočníka, **komunikaci s ním do příjezdu speciálních policejních složek** (vyjednávání s útočníkem)
- po akci **informovat rodiče žáků**, zajistit následnou psychologickou péči všem zúčastněným.

2. Agresor = „AMOK“

Útočník přišel s jediným cílem – zraňovat a zabíjet, většinou zná prostředí, nutná okamžitá intervence (agrese trvá jen 10 – 15 minut a končí sebevraždou pachatele).

Postup:

1. Pokud se objeví ve škole AMOK, je třeba ihned informovat dospělé osoby – telefonicky, voláním: **Přišel pan KOMA!**

2. Pedagogové a ostatní zaměstnanci rychle vyhodnotí situaci a pokud to jde, **s dětmi utečou pryč ze školy** (ne bezhlavě, pryč od útočníka). Ne na evakuační místo!

3. Pokud je útočník v blízkosti, je potřeba dětem dát jasný a rázný **povel k úkrytu**, zklidnit je a s jistotou se s nimi dostat z hlavních chodeb **do tříd či kabinetů, zamknout dveře, vchod zabarikádovat, odstoupit od dveří, zatáhnout žaluzie, vypnout techniku ve třídě, mobily dát na tichý režim, najít si místa u stěny a lehnout si na zem, zachovat klid a ticho**. Poté zaměstnanec **zavolá Policii ČR (158)** a informuje o situaci (kde, kdo, stručně a srozumitelně, popis pachatele + výzbroj, co je slyšet, pokud nemůže mluvit, nechá mobil zapnutý, aby měli policisté přehled o dění na místě). **Zajistit první pomoc zraněným** (pokud je to bezpečné) **Nikomu neotvírat** – může to být léčka. Po zneškodnění pachatele trvá policistům ještě asi hodinu zmapování budovy – **dbát pokynů policie** (prokázání se služebním průkazem pod dveřmi apod) při opouštění úkrytu.

Následný plán intervence pro žáky, pedagogy a případně i pro rodiče, pokud se škola stala objektem násilného chování, zahrnuje např. způsoby periodického monitorování a kontakt s postiženými násilnou situací a sledování vlivu krize na další vývoj osob a událostí, plán pro krátkodobou i dlouhodobou externí psychologickou podporu pro zaměstnance školy, žáky, kterých se situace dotkla, způsoby zajištění pokračování výuky, zakomponování preventivních prvků do výuky apod.



Ad 15/ Krizový plán při odhalení netolismu

1. Pokud pozorujeme u žáka přílišné zaujetí počítačem, unavenost, nervozitu, náhlé změny v chování, zhoršení prospěchu, časté absence atd., následuje **rozhovor se žákem, popř. spolužáky (TU, VP) - zápis.**
2. **Pozveme si rodiče a situaci probereme.** Pokud je podezření na netolismus, informujeme rodiče na rizika závislosti a doporučíme návštěvu odborníka.
3. Pokud rodiče nespolupracují, **upozorníme OSPOD.**



Ad 16/ Krizový plán při odhalení sebepoškození

Plán pro případ:

1. Přímé riziko závažného ublížení či ohrožení života (přímé riziko = žák drží ve škole žiletku a plánuje se řezat, mluví o sebevraždě atd.) –

- informovat ihned vedení školy a VP
- žáka izolovat, uklidňovat, dle možností mu zabránit v sebepoškození
- zavolat: psychiatrické oddělení, popř. sanitku
- kontaktovat rodinu, spolupráce při pomoci

2. Žák není aktuálně ohrožen závažným sebezraněním (zjistíme stopy po sebepoškození)

- informovat vedení školy
- rozhovor se žákem, spojit se s rodiči žáka
- návštěva pediatra, doporučení do psychiatrické či psychologické ambulance
- návštěva krizového centra
- práce s dítětem ve škole: jasné hranice, pravidla, možnost přijít za někým pokud bude mít nutkání k sebepoškození....
- dlouhodobá spolupráce s rodinou



Ad 17/ Krizový plán při problémech s novými náboženskými hnutími

1. Učitel se zajímá o informace, které zajímají děti – při nevhodných zájmech je třeba vysvětlovat, netabuizovat, poskytovat co nejobjektivnější informace, nezesměšňovat, nedegradovat. Vyhledat si co nejvíce informací. Informovat o problému vedení školy.
2. Je možné požádat nějakého odborníka na určitou oblast a své aktivity s ním konzultovat.
3. Má-li pedagog jistotu či podezření, že byl spáchán trestný čin, informuje Policii ČR nebo OSPOD.



Ad 18/ Krizový plán při odhalení rizikového sexuálního chování

1. Učitel zjistí u žáka rizikové sexuální chování (od něj, spolužáků, rodičů...)
2. Rozhovor se žákem, popř. VP
3. Preventivní programy do výuky, popř. individuální pohovory
Prevence – výchova ke zdravému životnímu stylu s nerizikovým chováním – sexuální abstinence v dospívání, věrnost, ochrana kondomem. Informovat o možných rizicích sexuálního chování, pohlavních chorobách, AIDS.
4. Rozhovor s rodiči, doporučení návštěvy lékaře, psychologa.



Ad 19/ Krizový plán při problémech s příslušností k subkulturám

1. Učitel se zajímá o informace, které zajímají děti – při nevhodných zájmech je třeba vysvětlovat, netabuizovat, poskytovat co nejobjektivnější informace, nezesměšňovat, nedegradovat, kritizovat chování, ne subkulturu. Vyhledat si co nejvíce informací o dané subkultuře, opustit předsudky. Informovat o problému vedení školy.
2. Je možné požádat nějakého odborníka na určitou oblast a své aktivity s ním konzultovat.
3. Má-li pedagog jistotu či podezření, že byl spáchán trestný čin, informuje Policii ČR nebo OSPOD. I v případě, že rodiče nespolupracují.



Ad 20/ Krizový plán při odhalení domácího násilí

Děti poučíme během výuky o jejich právech, o existenci problému domácího násilí.

1. Pokud učitel zjistí, že jsou děti oběti nebo svědkové domácího násilí, informuje vedení školy, VP.
2. Škola informuje Policii a OSPOD – řešení náleží odborníkům.
3. Učitel k dítěti přistupuje jako k ostatním, zbytečně nelitovat, je opatrný ve výročích.



Ad 21/ Krizový plán při odhalení hazardního hraní

Děti informujeme během výuky o rizicích hazardu, netolerujeme hazardní hry ve škole, máme jasná pravidla pro využívání informačních technologií v době výuky. Sledujeme žáky, zda nejeví známky patologického hráčství, závislosti.

1. Pokud učitel zjistí podezření na hazardní hraní u žáka, informuje vedení školy, VP.
2. Škola informuje rodiče žáka, poskytne jim poradenskou službu.
3. Ve vážných případech hráčství, při nespolupráci rodičů, při podezření na páchaní trestného činu oznámí škola tuto skutečnost na OSPOD, Policii ČR.



Ad 22/ Krizový plán při možných problémech žáků s PAS

Všichni zaměstnanci škola jsou informováni o specifikách diagnózy – poruchách v oblasti sociální interakce a sociálního chování, verbální i neverbální komunikace, v oblasti představitosti a hry, zájmů a aktivit.

Při práci se žáky s PAS jsou dodržována pravidla:

- jasné instrukce, zajištění předvídatelnosti – pocitu jistoty (zamezení stresu a nejistoty)
- jasná a konkrétní motivace k činnosti (logické důvody k práci)
- vyšší tolerance při komunikaci, chování, pedagogická empatie (předcházení afektů)
- důslednost v přístupu, dodržování pravidel – minimalizovat změny (zamezení nejistoty a chaosu)
- vyšší míra vizuální podpory, strukturalizace prostoru, činnosti a času (zamezení nejistoty, pomoc v orientaci)
- nadstandardní řešení obtíží s pozorností – umožnění pohybových aktivit, střídání odpočinku a činností (uvolnění motorického neklidu)
- vyšší míra vysvětlování sociálně komunikačních situací, pomoci - upozorňovat, vysvětlovat, dávat zpětnou vazbu, nacvičovat sociální dovednosti, diskutovat s ostatními žáky (předcházení konfliktů a nedorozumění)

Prevence potíží žáků s PAS v naší škole:

1. znalost projevů diagnózy všech pracovníků školy a dodržování pravidel při práci s těmito žáky
2. úzká spolupráce s rodiči a odborníky, spolupráce všech zaměstnanců školy
3. pravidelné informování rodičů o průběhu vzdělávání, změnách ve zdravotním stavu, chování...
4. práce s třídním kolektivem (zejména třídní učitel) – diskuze, spolupráce, tolerance
5. zajištění bezpečnosti ve všech prostorách školy



Ad 23/ Krizový plán při psychické krizi – duševním onemocnění žáka

Psychická krize bývá reakcí na náročnou životní situaci a bývá provázena negativními emocemi. Často v období adolescence.

Projevy biologické – únava, nechutenství či nadměrná konzumace jídla, nadměrná konzumace sladkého, konzumace drog, nespavost, projevy psychické – smutek, deprese, pocity marnosti, projevy sociální – omezení kontaktu s přáteli, lidmi, hledání smyslu života.

Učitelé sledují:

- Obtíže v každodenních aktivitách, porozumění instrukcím, sociální interakci
- Obtíže v komunikaci, podrážděnost
- Snížená schopnost vyrovnat se se změnou
- Nadměrná nepozornost, impulzivita, strach, případná hyperaktivita
- Změny spánku, změny v chování, změny nálad, pokles zájmu o věci kolem
- Odmítání docházky do školy, nízká výkonnost ve škole, opakující se fyzické symptomy – bolest břicha, hlavy, nevolnost, velká tendence žít ve fantazijním světě
- Beznaděj, deprese, sebepoškozování, myšlenky na sebevraždu

Při zjištění psychické krize žáka:

1. Podpůrný rozhovor se žákem, domluva na dalším postupu (nutnost důvěry)
2. Kontaktování rodičů – poskytnutí základních informací – předání ŠPP
3. Podpora rodičů, spolupráce – kontakt na odbornou pomoc
4. Nespolupracující rodiče – informovat OSPOD
5. Bezprostřední ohrožení zdraví dítěte – volat záchranku



Ad/ 24 Krizový plán při sebevražedném chování

Sebevražda je obvykle dlouhodobý proces s určitým vývojem (od sebevražedných myšlenek až k plánům vzít si život). Sebevražde se dá předejít. Na pozadí většinou fungují určité rizikové faktory, které mohou být zesíleny náročnou vnější situací.

Učitel sleduje rizikové faktory:

- Předchozí pokus o sebevraždu či sebevražedné myšlenky
- Zneužívání návykových látek
- Duševní onemocnění
- Chronická úzkost, nízké sebehodnocení, nedůvěra v sebe sama, nízká schopnost regulovat emoce a zvládat zátěž, pocity izolace, neúspěchy ve škole
- Impulzivita
- Sebepoškozování
- Neheterosexuální orientace
- Tělesné postižení
- Rizika v rodině a vztazích, ve společnosti: sebevražda v rodině či okolí, duševní onemocnění v rodině, dysfunkčnost rodiny, traumata (zneužívání apod.), konflikty, šikana, diskriminace, role médií (reportáže o sebevraždách), dostupnost prostředků k provedení sebevraždy

Učitel sleduje varovné signály:

- Samotářství, vyhýbání se kontaktům
- potíže se soustředěním, zhoršený prospěch, změna chuti k jídlu, potíže se spánkem, potíže ve vztazích, zanedbávání vzhledu
- sebepoškozování, zabývání se myšlenkami na sebevraždu, vyhledávání informací o sebevraždě a shromažďování prostředků (lano, léky...)
- v prožívání: náladovost, smutek, úzkost, apatie, vyčerpanost...
- v komunikaci: Nechci žít. Přeji si umřít. Nic nemá smysl. Kdybych tu nebyl, nikomu bych nechyběl..... Dopisy na rozloučenou

Preventivní aktivity školy by měly obsahovat témata duševního zdraví, podporu a všímavý postoj učitelů, důraz na pozitivní klima, poskytovat informace o pomoci. Pomoci by mělo především ŠPP.

Intervence při mírném riziku:

1. Podpurný rozhovor se žákem – dospělý s důvěrou žáka, pracovník ŠPP
2. Kontaktování zákonných zástupců – nabídka pomoci (Linka bezpečí 116111, rodičovská linka 606021021, psycholog, psychiatr...)

Intervence při středním až vysokém riziku, popř. akutním riziku

1. Jeden pedagog zůstává s žákem – nenechává ho o samotě (stejného pohlaví, doprovod na toaletu)
2. empatický rozhovor, vysvětlení, že budou kontaktováni zákonní zástupci
3. zavolat další dospělou osobu – kontaktování zákonných zástupců, domluva na dalších krocích. Při akutním nebezpečí volat 155.
4. předat rodičům kontakt na odbornou pomoc – PPP, psycholog, psychiatr

Z intervence pořídit zápis, odevzdat ho VP školy.

V případě dokonalé sebevraždy zajistí ŠPP postvenci – informování zaměstnanců, práci se zasaženou rodinou, se žáky, nastolení zdravé atmosféry, nabídka odborné péče pro žáky i pedagogy – poradna Vigvam.



Krizový plán je zpracován podle platných vyhlášek a metodických pokynů

1. Školský zákon
2. Metodický pokyn MŠMT 21 149/2016 k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních
3. Metodický pokyn MŠMT 10 194/2002-14 k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví
4. Metodický pokyn 25 884/2003-24 spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané
5. Metodický pokyn MŠMT 14 423/99-22 k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance
6. Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních 21 291/2010-28 včetně aktualizovaných příloh
7. MŠMT – Zásady přístupu k dětem, žákům, studentům s PAS v rámci vzdělávacího procesu

Školní poradenský tým:

ředitelka školy : Mgr. Ludmila Falcová
zást. ředitelky školy : Mgr. Lubor Blahůšek, ZSO
Mgr. Hana Gombárová
Mgr. Jaroslava Zpěváčková
speciální pedagog, etoped: Mgr. Jolana Hlávková
výchovný poradce : Mgr. Hana Kloudová
školní metodik prevence : Mgr. Hana Kloudová

Účastníci plnění krizového plánu :

třídní učitelé
vychovatelky
asistenti pedagoga
provozní zaměstnanci

Používané zkratky :

ŠPT - školní poradenský tým
VK – výchovná komise
OSPOD - Oddělení sociálně právní ochrany dítěte
VP - výchovný poradce
ŠMP - školní metodik prevence
NL - návykové látky

Spolupracující subjekty při prevenci a řešení sociálně patologických jevů v oblasti

Znojma, nabídky pomoci:

MÚ Znojmo - Odbor sociální <u>Oddělení sociální prevence</u> Hana Trulíková, vedoucí oddělení 515 216 555 hana.trulikova@muznojmo.cz	MÚ Znojmo - Odbor sociální <u>Oddělení sociálně právní ochrany dětí</u> Vedoucí oddělení: Mgr. Ivana Pluskalová Telefon: +420 515 216 534 Mobil: +420 739 389 077 E-mail: ivana.pluskalova@muznojmo.cz
---	--

<p><u>Pedagogicko - psychologická poradna, p.o.</u> Jana Palacha 6 669 02 Znojmo Okresní MP (MP PPP) Mgr. Martina Voborná Voborna@skolyjm.cz 602543936</p>	<p><u>Policie ČR , Obvodní oddělení Znojmo</u> Pražská 2486/59 Znojmo 974 641 606</p>
<p><u>Středisko výchovné péče – Labyrint</u> Obroková 7, Znojmo 778705135, 773759613 Znojmo - LABYRINT svpzn@vuddsmk.cz</p>	<p><u>Klub Coolna Znojmo</u> - nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Vedoucí služby: Mgr. Kateřina Ondrová, tel. 739 389 275 Klub Coolna: tel. 739 389 277 Terén pro děti a mládež: tel.: 731 626 147</p>
<p><u>Psychologové ve Znojmě:</u> Mgr. et Mgr. Petra BALÍKOVÁ Pražská 3546/46 tel: 797 997 069 pbalikova.psycholog@gmail.com PhDr. Štěpánka HAVLÍKOVÁ ul. Tovární 14 tel: 603 835 503, 725 614 463 havlikovas@centrum.cz</p>	<p><u>Centrum odborného sociálního poradenství</u> Jarošova 26 515 224 317 604 372 557 poradna@cssznojmo.cz www.cssznojmo.cz</p>
<p><u>Psychiatrii ve Znojmě:</u> MUDr. Ivo PAVLÍČEK Jarošova 1463/65 tel: 515 264 951 ivopavl@seznam.cz MUDr. Petra KVAČOVÁ Vildomcova 3749/9 tel: 515 221 033 petrakovacova@volny.cz</p>	<p><u>Linka bezpečí</u> Pro děti a mladistvé do 26 let 116111 www.linkabezpeci.cz <u>Rodičovská linka</u> Pro rodiče, pedagogy a všechny, co mají starost o dítě 606021021 www.rodicovskalinka.cz</p>
<p><u>Linka pomoci obětem kriminality a domácího násilí</u> 116006 <u>Bílý kruh bezpečí</u> www.bkb.cz</p>	<p><u>Dětské krizové centrum</u> 241484149, 777715215 <u>problem@дитеkrize.cz</u> www.ditekrize.cz</p>

Ve Znojmě 6. 5. 2024

ředitelka školy : Mgr. Ludmila Falcová

Formulář k podezření o šikaně nebo ublížení žákovi

<u>Mateřská škola, základní škola a praktická škola Znojmo, p. o.</u>	
PODEZŘENÍ O ŠIKANĚ NEBO UBLÍŽENÍ ŽÁKOVI	
Případ nahlásil (informátor):	
Datum a čas:	
Popis situace (kde a kdy k situaci došlo, kdo byl přítomen, další skutečnosti):	
<u>Oběť</u> – Jméno:	
Třída:	
Třídní učitel:	
<u>Agresor</u> - Jméno:	
Třída:	
Třídní učitel:	
Podpis zapisovatele:	Podpis informátora:

Formulář k zaznamenání výpovědi žáku při šikaně nebo ublížení

<u>Mateřská škola, základní škola a praktická škola Znojmo, p. o.</u> VÝPOVĚĎ ŽÁKA O ŠIKANĚ NEBO UBLÍŽENÍ Svěděk – oběť – agresor (vhodné zakroužkujte)	
Jméno:	
Třída:	
Třídní učitel:	
Popis situace (kde a kdy k situaci došlo, kdo byl přítomen, další skutečnosti):	
Podpis zapisovatele:	Dne:
Podpis žáka:	
Podpisy dalších přítomných:	

Krizový plán pro prevenci vzniku problémových situací týkajících se žáka s PAS

Jméno a příjmení žáka:

Datum narození:

Místo trvalého pobytu:

Kontaktní údaje na zákonného zástupce/telefon
(v případě zletilého žáka na kontaktní osobu)

Název a adresa školy/školského zařízení, ročník:

Ošetřující lékař/odborný lékař:

(na základě souhlasu zákonného zástupce uváděno pro případ konzultace při vzniku problémové situace např. psychiatr, neurolog, atp.)

Pedagogický pracovník školského poradenského zařízení spolupracující na vytváření „Krizového plánu“:

Třídní učitel:

Druhý pedagog ve třídě:

Asistent pedagoga:

Ostatní vyučující žáka:

Vychovatel/vychovatelka:

Osoby zajišťující specializované činnosti ve škole/školském zařízení (např. fyzioterapeut, speciální pedagog, psycholog, výchovný poradce, atd.):

Aktuální zdravotní stav žáka:

Aktuální stav žáka (obsahuje popis speciálních vzdělávacích potřeb dle doporučení školského poradenského zařízení):

Popis obtíží žáka (spouštěcí mechanismy vzniku problémových situací u konkrétního žáka v konkrétních situacích, na konkrétních místech, v přítomnosti konkrétních osob, v jejich přístupu apod., např. fyziologická potřeba, příjem potravy, tekutin, únava a „přetažení“, přecitlivělost na různé podněty jako zvuky, světlo, barvy, pachy, doteky, nepohodlí, změny aktuálního zdravotního stavu, či jiných faktorů, které ovlivňují jeho aktuální naladění):

Doporučený postup prevence vzniku problémových situací (postup zpracován na základě osobnostní charakteristiky žáka viz „Popis obtíží žáka“ a dle doporučení školského poradenského zařízení, součástí plánu je „záznamový arch“ sloužící jako podklad pro vyhodnocování vhodně nastavených opatření pro prevenci vzniku nevhodného chování žáka, problémového chování či problémové situace):

Doporučený postup v případě, kdy problémová situace nastala (obsahuje popis konkrétních kroků při vzniku nevhodného chování, problémového chování či problémové situace, vymezení kompetencí a odpovědnosti jednotlivých zaměstnanců, včetně přesného stanovení podmínek kdy a za jakých okolností škola žádá o pomoc jiné odborníky, např. linku 155):

Podpisy informovaných osob (všech, kteří jsou s žákem v interakci v době jeho pobytu ve škole nebo školském zařízení):

Podpis žáka:

Podpis zákonného zástupce/kontaktní osoby v případě zletilého žáka:

Místo, datum:

Zpracoval/a:
Podpis ředitele školy:

Dodržování pravidel prevence vzniku problémových situací týkajících se žáků s PAS (dětský autismus, Aspergerův syndrom a jiné)

Pro předcházení krizovým situacím spojeným s rizikovým chováním žáků s PAS je nutné dodržovat tato pravidla:

1. pravidlo přesnosti, jasnosti instrukcí a zajištění

předvídatelnosti: většina žáků s PAS potřebuje větší míru struktury prostředí a činností, aby mohla kvalitně fungovat. Předvídatelnost a pravidelnost denních činností je pro žáky s PAS jistotou. Neznámé a nečekané události u nich mohou vyvolat stres a nejistotu, což může vést k úzkosti, problémovému chování nebo k výkyvům či selhání v obvykle zvládaných činnostech.

2. pravidlo jasné a konkrétní motivace: žáci s PAS musejí více než jedinci bez této poruchy, vědět, proč mají činnost vykonávat.

Sociální motivace vzhledem k omezené schopnosti empatie funguje méně. U žáků s PAS si všímáme zvýšené potřeby logických důvodů pro vykonání určité práce a splnění úkolů. Odpovědi opírající se o sociální pochopení nebývají pro žáky s PAS dostatečně motivující. Žáci s PAS mají obtíže s rozpoznáváním emocí (jak vlastních, tak i ostatních jedinců). Daleko účinnější je motivace, která dává konkrétní smysl. Při ztrátě motivace rapidně klesá i schopnost soustředění.

Adekvátní motivace hraje velkou roli a enormně ovlivňuje veškeré jednání. Jednou z forem práce s motivací žáka je pozitivní posilování jeho silných stránek. Je třeba zohlednit problémy žáků s PAS s generalizací. Tato skutečnost ovlivňuje různou míru zvládnutí konkrétních osvojených dovedností v závislosti na aktuálním prostředí. Může proto nastat situace, že např. v domácím prostředí zvládnutou činnost není schopen žák zvládnout ve škole nebo v dalším prostředí, a naopak. To však neznamená, že tzv. „trucuje“ či „dělá naschvály“. Problém s generalizací nelze řešit postihem žáka.

3. pravidlo vyšší míry tolerance: způsoby jednání a komunikace s ostatními žáky i učiteli, jako např. nevhodné poznámky, netaktní přímocharost, otázky mimo kontext, banální výroky, úzkostné reakce při setkáních s novými lidmi, vulgární vyjadřování atd., kladou vyšší nároky na toleranci ze strany přítomných osob a vyžadují nutnou pedagogickou empatii ve školním prostředí i na akcích konaných mimo školu.

4. pravidlo důslednosti v přístupu: spontánnost, rychlá změna původního plánu, nepřesnost a nedodržování stanovených pravidel uvádí žáky s PAS v chaos a nejistotu. V případě, že je potřeba změnit původní nastavený harmonogram a postup, je nezbytné jasně a logicky vysvětlit, proč ke změně dochází. Změnu je dobré podpořit vizualizovanou informací. Tam, kde se předpokládá občasný výskyt změn v zažitém režimu, je vhodné nastavit i náhradní variantu v souladu s individuálním nastavením, schopnostmi a potřebami konkrétního žáka s PAS. Dle schopností konkrétního žáka je dobré zvážit možnost začlenění tzv. „plánu B“, náhradní varianty konkrétního postupu nebo řešení situace, k základní variantě A.

5. vyšší míra vizuální podpory: vizuální podpora pomáhá většině žáků při učení a vstřebávání nových informací. Pro většinu žáků s PAS je vizuální informace nezbytnou podporou pro pochopení významu předávané informace smysluplného významu. Pokud chceme, aby si žák s PAS pracovní činnost osvojil, je třeba ji předvést nebo rozkreslit (využít tzv. procesuálních schémat), která lze postupně zjednodušovat a doplnit verbálním vysvětlením. Žáci s PAS upřednostňují neživé věci (např. předměty) před ostatními jedinci. Důležitým pomocníkem mohou být pro žáky s PAS plány dne, psané připomínky a pravidla, vysvětlivky, procesní schémata, rozkreslené či rozepsané postupy činnosti, sepsané správné řešení situace, vizualizace času pomocí minutky, ale také komunikační technologie. V závislosti na povaze a závažnosti PAS je v období adaptace vhodné výrazně podpořit strukturalizaci prostoru, činnosti a času. Spolu s vnější motivací a individuálním přístupem tvoří základní principy tzv. strukturované učení, metodika vytvořená pro vzdělávání osob s PAS. Uplatnění uvedených principů pomáhá žákovi s PAS zodpovědět několik důležitých otázek: kde a kdy bude, co dělá, jak to má dělat, jak dlouho to bude trvat a proč to dělá. Strukturujeme žákovi čas, prostředí, ve kterém se pohybuje, i jednotlivé činnosti. Vizualizujeme veškeré informace, které by pro žáka s PAS bez této podpory nebyly dostatečně srozumitelné, nebo které by si nedokázal zapamatovat.

Struktura prostředí, ve kterém se žák s PAS pohybuje, mu pomáhá v již zmiňované prostorové orientaci a dává mu tak odpověď na otázku „kde?“. Struktura tak nabízí "jistotu" tím, že vytváří předvídatelná spojení mezi místy, činnostmi a chováním. Struktura času - vytvoření vizualizovaného denního programu, umožňuje žákovi s PAS předvídat události, čas se tak stává konkrétní.

Struktura pracovního programu - využití krabic s vnitřní strukturou, strukturované činnosti s vizualizací jednotlivých kroků.

6. nadstandardní řešení obtíží s pozorností: při motorickém neklidu je možné dovolit žákovi s PAS manipulaci s předmětem a činnost, která neruší ostatní a umožňuje soustředění, jako např. mačkáací míček, provázek, gumička. Situace, které jsou ve skupině a vyžadují soustředění, je zapotřebí zejména zpočátku redukovat na minimum. Dobré je podporovat aktivity, které žákovi s PAS umožní přijatelný pohyb v hodině, jako je rozdávání papírů, sbírání sešitů atd. Pro zvýšení pozornosti je důležité pravidelné a vyvážené střídání odpočinku a činnosti.

7. vyšší míra vysvětlování sociálně komunikačních pravidel a situací, vyšší míra pomoci v některých situacích, které vyžadují praktický úsudek: u žáků s PAS dochází k odlišnému chápání ironie, sarkasmu, či metafoře, proto je dobré se jim v komunikaci vyhnout, neboť jsou pro ně matoucí a nepříjemné. Mnohdy je důležité upozornit žáka na zdánlivě všeobecně známé

skutečnosti, jako je možnost či nutnost vyjednat si výjimku, vznést dotaz apod. Dotazy těmto žákům je důležité klást přesně a vhodně zvolenou formulací. Mnohdy je nutné, se v zájmu podání dobrého výkonu ujistit, zda žák ví, jak po sobě následují připravené činnosti. Nadstandardně, přesně a konkrétně je třeba vysvětlit, co se od žáka očekává z hlediska množství a kvality práce, např. vymezení začátku a konce činnosti. Nelze se spoléhat na pružnost v myšlení a schopnost rychle se přizpůsobit nové situaci. Důležité je dávat žákovi s PAS zpětnou vazbu o jeho výkonech, např. formou bodů nebo škály. Při diskusi se třídou je zapotřebí neignorovat někdy i značně osobité příspěvky, snažit se porozumět jejich významu, dát přiměřený prostor k projevení vlastního názoru. V případě obtíží se sociálně přijatelnými hranicemi příspěvku je nutné si pomoci vzájemně vymezeným časem, zařazením vhodné formy nácviku sociálních dovedností.

8. možnost odpočinku, relaxace: pro prevenci vzniku nežádoucího chování, stresu, či afektu způsobeného únavou a „přetažením“, je velmi důležitá možnost odpočinku, která dokáže navodit zklidnění. Pro odpočinek je vhodné vymezit konkrétní prostor.

Zásady přístupu k dětem, žákům, studentům s PAS v rámci vzdělávacího procesu

Obsah

1. Charakteristika poruch autistického spektra	28
2. Specifika v chování žáků s poruchou autistického spektra	28
2.1 Specifika v sociální interakci a sociálním chování	28
2.2 Specifika ve verbální i neverbální komunikaci	29
2.3 Specifika v oblasti představivosti a hry, chování (repetitivní vzorce chování), zájmů nebo aktivit	29
2.4 Specifika v oblasti smyslové percepce	29
3. Zásady přístupu při výchově a vzdělávání žáků s PAS.....	30
3.1 Zásada přesnosti, jasnosti instrukcí a zajištění předvídatelnosti.....	30
3.2 Zásada strukturování pracovního dne a činností.....	30
3.3 Zásada jasné a konkrétní motivace	31
3.4 Zásada klidného a empatického přístupu	31
3.5 Zásada dodržování časové souslednosti úkolů	31
3.6 Zásada vyšší míry vizuální podpory	31
3.7 Zásada posilující koncentraci pozornosti	32
3.8 Zásada srozumitelného nastavování sociálně komunikačních pravidel a zvládnání situací, které vyžadují praktickou zkušenost.....	32
3.9 Zásada střídání pracovních činností a odpočinku	32
4. Spolupráce škola – zákonný zástupce žáka – odborní pracovníci.....	32
5. Doporučený postup školy pro prevenci vzniku problémových situací u žáků s PAS	33
5.1 Komplexní týmový přístup v rámci školy	34
6. Zajištění bezpečnosti a zdraví – školní řád – krizový plán.....	35
6.1 Krizový plán	37
7. Doporučené odkazy, literatura	40
PŘÍLOHY	44
Příloha č. 1: Jmenný seznam koordinátorů péče o žáky s PAS	45
Příloha č. 2: Desatero pro školy aneb „Do školy poprvé přichází žák s PAS“	47
Příloha č. 3: Desatero komunikace se žákem s PAS ve škole	49

1. Charakteristika poruch autistického spektra

Poruchy autistického spektra (dále jen „PAS“) jsou skupinou poruch, které se diagnostikují na základě projevů chování. Jejich charakteristika se v poslední době významně změnila. V současné době hovoříme souhrnně o poruchách autistického spektra a rozlišujeme je podle míry podpory, kterou jedinci potřebují (Diagnostický a statistický manuál duševních poruch – DSM V), nově jsou východiskem také klasifikace stupně postižení intelektu a funkční komunikace (viz 11. revize Mezinárodní klasifikace nemocí, jejíž předpokládaná platnost v ČR je v roce 2022). V praxi se stále můžeme setkat s označením pervazivní (všepromikající) vývojové poruchy a s vydělováním jednotlivých diagnostických kategorií, mezi které jsou řazeny mj. dětský autismus, atypický autismus, Rettův syndrom, Aspergerův syndrom, jiné pervazivní vývojové poruchy, pervazivní vývojová porucha nespecifikovaná (10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí).

Základní diagnostická triáda PAS zahrnuje různou míru narušení v těchto oblastech:

- *sociální interakce a sociální chování;*
- *verbální i neverbální komunikace;*
- *oblast představitosti a hry, omezených vzorců chování, zájmů nebo aktivit.*

Stupeň závažnosti poruch bývá různý, typická je také značná variabilita projevů. I v případě nejlehčích forem postižení je zhoršena sociabilita a ztíženo zařazení jedince do společnosti. Více podrobností k odlišnostem a projevům v jednotlivých oblastech je popsáno v následující části.

2. Specifika v chování žáků s poruchou autistického spektra

Chování a projevy každého dítěte, žáka, studenta (dále jen „žák“) s PAS mohou být značně různorodé. Některé schopnosti a dovednosti mohou odpovídat věku, jiné jsou výrazně opožděné nebo nerozvinuté. U žáků s PAS se lze setkat s různou úrovní intelektových schopností (mentální retardace; průměrné intelektové schopnosti s nerovnoměrným vývojem; nadprůměrné nadání), je tedy důležité individualizovat přístup ke vzdělávání pro každého žáka.

Základní specifika v chování lze popsat na základě diagnostické triády, jelikož právě v daných oblastech se nejvíce projevují:

2.1 Specifika v sociální interakci a sociálním chování

U jedinců s PAS shledáváme problémy v porozumění sociálním situacím nebo sociálním vztahům. Setkáváme se s různým stupněm zájmu o sociální kontakt (např. žáci mazliví; pasivní; neteční; aktivní; zdrženliví; nejistí a neschopní přiměřeně navázat kontakt; fixování na blízké osoby). Zároveň platí, že se tito jedinci často nedostatečně orientují v důsledku specifických problémů v mezilidských vztazích a sociálních situacích, nedokáží dobře

porozumět verbální i neverbální komunikaci, mají problémy s neustálými změnami. To vede k tendenci ritualizovaného chování s prvky stereotypie (např. potřeba jíst stále stejné jídlo; dodržovat stále stejnou trasu cesty), což se následně odráží v jejich chování.

V rámci přístupu k jedincům s PAS se tedy snažíme o vysvětlení situací a objasnění toho, co je v dané situaci žádoucí (funkční) reakce a co nežádoucí reakce. V neposlední řadě je třeba zohlednit i odlišnosti v porozumění emočního prožívání vlastního i druhých lidí. Jedinci s PAS mají velké obtíže s empatií (vcítění se do prožívání druhých), což může vést k problémům v pochopení příčin a záměrů chování druhých lidí.

2.2 Specifika ve verbální i neverbální komunikaci

Jedinci s PAS vykazují různé obtíže v komunikaci a vývoji řeči (mutismus; dysfázii; echolálii; verbalismus; agramatismus; ulpívání na tématu hovoru; repetitivní doptávání), ale také rozvinutou slovní zásobu včetně jazykového nadání nebo naopak úplnou absenci řeči. Často se setkáváme s tím, že i když je řeč rozvinuta, objevují se problémy v komunikaci (např. žák verbálně komunikuje, ale nedokáže sdělit svá přání, pocity; není schopen užívat neverbální komunikační prostředky, jako např. výraz obličeje, oční kontakt, postoj těla či gesta). Primárně je tedy důležité zaměřit se na rozvoj tzv. funkční komunikace, aby žák dokázal komunikovat své potřeby, a současně bylo zřejmé, že rozumí sdělení pedagoga nebo jiných dospělých osob. Je možné využívat různé metody alternativní a augmentativní komunikace.

2.3 Specifika v oblasti představivosti a hry, chování (repetitivní vzorce chování), zájmů nebo aktivit

Menší flexibilita myšlení, problémy v oblasti představivosti ovlivňují oblast zájmu, her a aktivit, která bývá u žáků s PAS narušena. Častým projevem jsou neobvykle silné či zvláštní zájmy (např. oblíbené předměty, hračky; činnosti; pohádky; televizní reklamy; témata), omezená schopnost spontánně sdílet s ostatními vrstevníky radost a zájmy či rigidní a kompulzivní chování. Četnost takového chování se zvyšuje při nadměrné stresové zátěži či emočně náročných situacích (i při projevech radosti). Setkáváme se také se stereotypními nebo repetitivními motorickými pohyby (např. poskakování; mávání rukama; kývání tělem; kroucení prstů před obličejem).

2.4 Specifika v oblasti smyslové percepcie

Ač se tato specifika nezařazují do základní diagnostické triády, jsou dalším významným faktorem, který může ovlivnit začlenění žáka s PAS do běžné třídy (např. hypersenzitivita na zvuky, vůně, chutě nebo taktilní podněty). Např. hlasité zvuky mohou u žáků vyvolávat až fyzickou bolest, setkáváme se s nesnášenlivostí k určitým druhům materiálů nebo i

určitým typům jídla. Na druhou stranu mohou mít někteří jedinci zvýšený práh bolesti, nemusí reagovat na bolest, zranění. Objevuje se také zraková fascinace světly nebo pohybem. Specifické vnímání tedy můžeme najít u všech smyslových modalit.

V následujících kapitolách ukážeme, jak se zmíněná specifika mohou promítnout ve fungování žáka ve škole. Jednotlivé informace slouží pro základní orientaci při práci se žákem s PAS a mohou fungovat také jako samostatné dokumenty (viz příloha č. 2 a příloha č. 3), proto se může stát, že se v některých aspektech překrývají.

3. Zásady přístupu při výchově a vzdělávání žáků s PAS

Při zařazování žáků s PAS do škol bychom měli respektovat základní zásady přístupu, abychom umožnili žákovi lépe porozumět systému a pravidlům školy. V podstatě jde o to, aby bylo školní prostředí pro žáka pochopitelné, bezpečné a uměl se v něm orientovat.

3.1 Zásada přesnosti, jasnosti instrukcí a zajištění předvídatelnosti

Většina žáků s PAS potřebuje větší míru struktury prostředí a činností, aby mohla kvalitně a srozumitelně pracovat. Předvídatelnost a pravidelnost denních činností je pro žáky s PAS, pro které je charakteristická potřeba určité míry ritualizace, zárukou vykonávání rutinních činností. Neznámé a nečekané události u nich mohou vyvolat stres a nejistotu, což může vést k úzkosti, problémovému chování nebo k výkyvům či selhání v obvykle zvládaných činnostech.

3.2 Zásada strukturování pracovního dne a činností

Pro žáky s PAS mohou být důležitým pomocníkem plány dne, psané připomínky a pravidla (např. před obědem si myji ruce), popisy školních situací (např. při zvonění bych měl být ve třídě; postavím se, když vstoupí učitel). V závislosti na povaze a závažnosti PAS je v období adaptace na školní prostředí vhodné výrazně podpořit strukturalizaci prostoru, činností a času (např. denní režim; rozvrh vyučovacích hodin; strukturovaný plán vyučovací hodiny). Uplatnění uvedených principů pomáhá žákovi s PAS nalézt odpověď na otázky: kde a kdy bude; co dělá; jak to má dělat; jak dlouho to bude trvat; proč to dělá. Strukturujeme žákovi čas, prostředí, ve kterém se pohybuje, i jednotlivé činnosti (např. oblékání se). Používáme strukturu pracovního programu, rozvrh dne, strukturu řešení úkolu (např. přečtu si zadání; napíši si otázku, na kterou mám odpovědět; zapíši si postup; vypracuji úkol; napíši výsledek; podtrhnu). Můžeme využít i strukturované pracovní listy, krabice s vnitřní strukturou, strukturované činnosti s vizualizací jednotlivých kroků (více viz Čadilová, Žampachová, 2008).

3.3 Zásada jasné a konkrétní motivace

Žáci s PAS musí rozumět smyslu vykonávaných činností. Sociální motivace zpravidla nefunguje, vzhledem k omezené schopnosti empatie. Pokud jsou žáci pro vykonávané činnosti vhodně motivováni, je možné udržet jejich pozornost a soustředění na práci. Při ztrátě motivace rapidně klesá i schopnost soustředění. Jak již bylo uvedeno, motivace by měla být konkrétní, dosažitelná a jasně vztažená k vykonávané činnosti.

Jednou z forem práce s motivací žáka je využití jeho silných stránek, které může být spojeno s poskytováním určitého motivujícího druhu odměny (např. žák může vykonávat aktivity, které jsou ve spektru jeho zájmů; v různých typech úkolů lze využít oblíbené předměty/témata žáka, např. při oblíbenosti hasičů zadáváme žákovi čtení a matematické úlohy o hasičích).

3.4 Zásada klidného a empatického přístupu

S ohledem na specifika v chování a komunikaci žáků s PAS (např. nevhodné poznámky; netaktní přímočarost; otázky mimo kontext; banální výroky; úzkostné reakce při setkáních s novými lidmi; vulgární vyjadřování; odborné otázky) je nezbytné reagovat na uvedené projevy s pochopením.

3.5 Zásada dodržování časové souslednosti úkolů

Činnosti realizované se žáky s PAS by měly probíhat podle pravidel zřejmých žákům, neboť jestliže se často mění plánované činnosti a nerespektují se stanovená pravidla, dochází u žáků k nejistotě. V případě, že je třeba změnit původně nastavený harmonogram a postup práce, je nezbytné změnu žákovi vysvětlit. Pokud je potřeba, můžeme využít i formu vizualizované informace. Tam, kde se dá očekávat změna v zažitém režimu (např. výlet; exkurze; suplování), je vhodné ji nejen dopředu sdělit, ale také počítat s možností alternativního řešení pro žáka s PAS.

3.6 Zásada vyšší míry vizuální podpory

Vizuální podpora pomáhá většině žáků při učení a vstřebávání nových informací. Pro většinu žáků s PAS je vizuální informace nezbytnou podporou pro pochopení významu předávané informace. Pokud chceme, aby si žák s PAS osvojil pracovní činnost, je vhodné ji názorně demonstrovat, rozepsat v bodech nebo rozkreslit (využít tzv. schémata postupů). Postupně lze proces zjednodušovat a doplňovat verbálním vysvětlením.

3.7 Zásada posilující koncentraci pozornosti

Při zvýšeném motorickém neklidu lze umožnit žákovi s PAS manipulaci s předmětem, nebo realizovat činnost, která neruší ostatní a žákovi umožňuje soustředění, jako je např. mačkácí míček, provázek, gumička. Je dobré podporovat také aktivity, které žákovi s PAS umožní střídání pohybu v hodině, jako je např. rozdávání papírů a sbírání sešitů. Pro zlepšení kvality pozornosti je důležité pravidelné a vyvážené střídání odpočinku a činnosti.

3.8 Zásada srozumitelného nastavování sociálně komunikačních pravidel a zvládnání situací, které vyžadují praktickou zkušenost

U žáků s PAS sledujeme odlišnosti v oblasti komunikace. Je důležité vědět, jaký způsob komunikace žák upřednostňuje, jaké je jeho porozumění řeči. Dochází také k odlišnému chápání některých projevů v komunikaci, zvláště pak ironie, sarkasmu či metafory. Mnohdy je důležité upozornit žáka na zdánlivě všeobecně známé skutečnosti (viz Desatero komunikace se žákem s PAS ve škole).

3.9 Zásada střídání pracovních činností a odpočinku

Možnost odpočinku a relaxace je důležitá pro prevenci vzniku nežádoucího chování či vzniku afektu způsobeného únavou a „přetažením“, tlakem na výkon, protože navozuje zklidnění a předchází stresu. Pro odpočinek žáka je vhodné vymezit konkrétní prostor i čas.

4. Spolupráce škola – zákonný zástupce žáka – odborní pracovníci

Pro vzdělávání všech žáků bez rozdílu je nezbytná spolupráce školy a zákonných zástupců žáků. U žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je nezbytná také součinnost se školskými poradenskými zařízeními. Úkolem speciálního pedagoga nebo psychologa školského poradenského zařízení (dále jen „ŠPZ“), který na základě posouzení vzdělávacích potřeb žáka zná jeho specifika (včetně silných a slabých stránek), je poskytovat metodickou podporu pedagogickým pracovníkům školy i zákonným zástupcům žáka.

Pro úspěšnou spolupráci je nutné nastavení a využívání vzájemné informovanosti aktérů zapojených do vzdělávacího procesu žáka s PAS (např. pedagog; asistent pedagoga; zákonný zástupce; vychovatel; výchovný poradce). V případě, že ve škole pracuje školní speciální pedagog nebo školní psycholog, je nutné spolupracovat také i s ním.

5. Doporučený postup školy pro prevenci vzniku problémových situací u žáků s PAS

Škola by měla znát specifika v chování žáka a reflektovat je v rámci fungování třídy a školy (např. při výběru konkrétní třídy žáka; zavedení vizualizačních prvků pro zlepšení orientace ve škole). Na základě doporučení ŠPZ a dohody se zákonnými zástupci žáka (viz Specifika v chování žáků s poruchou autistického spektra) by měly být identifikovány oblasti či projevy v chování, které mohou v kontextu školy působit jako nestandardní, nežádoucí či problémové.

Při výchovných postupech u žáků s PAS je důležité si uvědomit, že jejich chování může plnit různé funkce, které pro nás mohou být vodítkem v dalším postupu. Zároveň je třeba mít na paměti, že součástí PAS není automaticky autoagresivní či agresivní chování.

Je pro nás tedy důležité sledovat, v jakých situacích se chování objevuje, co může být jeho příčinou (sledujeme tedy, co chování předcházelo). Můžeme sem zařadit např.:

- **Chování jako forma vyjádření emocí** – vzhledem k tomu, že mají žáci s PAS potíže s vyjadřováním emocí, mohou v rámci chování vykazovat specifika, která se objevují ve zvýšené míře ve chvílích stresu, emocionálního vypětí, nenadálých změn (např. poskakování; mávání rukama; kývání se; vykřikování, ale např. i autoagresivní chování či útok na spolužáka).
- **Chování jako projev neporozumění situaci** – v situacích, kdy žák např. nerozumí co se kolem něj děje, nerozumí tomu, co bude následovat, projeví se to v jeho chování.
- **Chování jako forma komunikace** – obtíže žáků v sociální interakci a komunikaci mohou vést k tomu, že využijí pro kontakt se spolužákem takovou formu chování, u níž mají ověřeno, že vyvolá reakci ze strany druhého, i když často neodpovídá sociálnímu kontextu a může být pro druhého nepříjemná (např. objímání; nerespektování osobní zóny druhého; držení druhého).
- **Chování jako prostředek dosažení cíle** – ač zde vlastně hovoříme o základní funkci volního chování, u žáků s PAS se setkáváme s tím, že cíl neumí dobře komunikovat a cesty, které volí k dosažení cíle, neodpovídají běžným postupům, tudíž jsou pro okolí obtížně pochopitelné (např. žák s PAS jedná bez ohledu na ostatní; není schopen odložit naplnění svých potřeb).
- **Chování jako následek přetížení v oblasti smyslového vnímání či obtíží se smyslovou integrací** – vzhledem k výše uvedeným specifickým problémům ve smyslovém vnímání se může objevit svou intenzitou neadekvátní či neočekávaná reakce na smyslový podnět.
- **Chování jako následek polaritních přesvědčení (černobílé myšlení)** – deficity exekutivních funkcí a odlišné vnímání sociálních situací (vlivem narušení procesu socializace) mohou vést k chování nepřiměřenému věku a situaci, kdy žák nedokáže zvládnout neúspěch nebo není schopen přijmout řešení situace, které není zcela podle pravidel (např. společenského chování nebo i školního řádu).

Dále by mělo být stanoveno, jaké projevy v chování jsou pro žáka charakteristické, které projevy v chování budou v rámci školy tolerovány (typicky např. stereotypie v chování nezbytná pro základní pocit bezpečí žáka, např. nošení oblíbeného předmětu do školy; možnost odpočinku mimo třídu; umožnění objetí učitele v rámci rituálu vítání a loučení), a ve kterých případech se jedná o chování v prostředí školy problémové (např. vykřikování vulgarismů; házení předměty; nedodržování osobní zóny při sociálním kontaktu). U takového chování by měl být stanoven intervenční postup, jak s daným chováním pracovat, tedy měly by být jasně dané konkrétní strategie (např. ignorování; posilování žádoucího chování; způsob komunikování zpětné vazby) vycházející z doporučení ŠPZ, zkušenosti zákonných zástupců žáka a třídního učitele (či dalších pedagogických pracovníků, např. asistenta pedagoga).

Výše uvedené skutečnosti můžeme zohlednit v rámci individuálního vzdělávacího plánu nebo pouze vytvořit individuální výchovný plán. Konkrétní postup závisí na rozhodnutí každé školy. V případě výrazných specifik v chování žáka doporučujeme takový dokument vytvořit, jelikož může pomoci např. při předávání informací novým vyučujícím. Konkrétní strategie při řešení problémů s chováním žáků s PAS můžeme najít např. v Metodice práce se žákem s poruchami autistického spektra (Žampachová, Čadilová, 2012) nebo v publikaci Žáci s poruchou autistického spektra v běžné škole (Bělohlávková a Vosmik, 2010).

5.1 Komplexní týmový přístup v rámci školy

- SPC (PPP) v závěrech vyšetření určených pro školu v Doporučení pro vzdělávání žáka se speciálními vzdělávacími potřebami (dále jen „Doporučení“) v části „Závěry vyšetření žáka podstatné pro vzdělávání a pobyt ve škole“ popíše podrobně specifika práce s žákem tak, aby bylo zřejmé, co je třeba ve vzdělávání žáka zohlednit, jak se má upravit organizace vzdělávání a metody práce se žákem. Pokud zákonný zástupce vyhodnotí, že je nezbytné škole sdělit přesnou diagnózu, pak se tato skutečnost uvede v Doporučení, v části „Další doplňující informace“.
- Ředitelem školy pověřený pedagogický pracovník (nejvhodněji pedagogický pracovník školního poradenského pracoviště) zodpovídá za spolupráci se školským poradenským zařízením, v jehož péči je daný žák s PAS.
- Pověřený pedagogický pracovník (ve spolupráci s příslušným ŠPZ) seznámí pedagogické i nepedagogické pracovníky školy, kteří budou se žákem v kontaktu (např. při výuce; v družině; při odborném výcviku; v tělocvičně; ve školní jídelně), s obecnými specifiky žáka s PAS, se specifiky v chování a komunikaci, dále se zásadními a podstatnými informacemi o individuálních zvláštnostech a potřebách daného žáka.
- Pověřený pedagogický pracovník zajistí ve spolupráci se školním poradenským pracovištěm a pracovníkem školského poradenského zařízení, který se problematikou PAS zabývá, besedy a osvětu pro pedagogy i žáky školy a jejich zákonné zástupce

takovou formou, která je seznámí se specifiky žáků s PAS v celé šíři, pokud je to možné, včetně pohledu odborníků, jako jsou psycholog, psychiatr, neurolog apod.

- Pověřený pedagogický pracovník úzce spolupracuje s třídním učitelem žáka, asistentem pedagoga a školním metodikem prevence, organizuje ve spolupráci se školním poradenským pracovištěm (případně ŠPZ) kazuistické semináře pro sdílení dobré i špatné praxe v oblasti prevence a předcházení vzniku nežádoucího chování žáků s PAS nebo v oblasti řešení akutních krizových situací.
- Pro pedagogický tým podílející se na vzdělávání žáka/žáků s PAS je vhodné zajistit také pravidelnou metodickou podporu formou supervize, vedení bálintovských skupin nebo mentoringu odborníkem z praxe (viz přílohy). Škola případně zajistí možnost spolupráce s odborným pracovištěm v souvislosti s dlouhodobým nácvikem zvládnutí krizových situací souvisejících s projevy nežádoucího chování u žáků (např. sebepoškozování; agresivita; nespoupráče; šikana).
- Třídní učitel úzce spolupracuje se zákonnými zástupci žáka a pravidelně je kontaktuje ve snaze zajištění optimální podpory pro vzdělávání žáka. Neprodleně informuje zákonné zástupce žáka a pověřeného pracovníka školy o změnách v chování, změnách aktuálního zdravotního stavu, projevech problémového chování žáka, o plánovaných nebo náhlých změnách ve školním prostředí oproti nastavenému standardu (např. personální změny v případě onemocnění pedagogického pracovníka; akutní nebo plánovaná rekonstrukce opravy v areálu školy). O těchto záležitostech může zákonné zástupce po dohodě s třídním učitelem či v součinnosti s ním informovat i asistent pedagoga, který by měl znát své kompetence v dané oblasti.
- Pedagogický pracovník při práci s třídním kolektivem vždy zohledňuje věk, schopnosti žáků a sociálně psychologické jevy, které se u žáků ve třídě vyskytují. Způsobem přiměřeným věku a schopnostem jednotlivých žáků formou nejrůznějších metod rozvíjí schopnost diskutovat, pracovat v týmu a respektovat ostatní, uvědomovat si význam a podstatu pomoci a solidarity mezi lidmi, vzájemné úcty a snášenlivosti.
- Třídní učitel v případě potřeby a po dohodě se zákonným zástupcem spolupracuje s lékařskými specialisty, v jejichž péči je žák s PAS veden – především praktickým lékařem pro děti a dorost, dětským psychiatrem, případně dětským klinickým psychologem.

6. Zajištění bezpečnosti a zdraví – školní řád – krizový plán

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen „školský zákon“), ve znění pozdějších předpisů, stanovuje v § 22 povinnosti žáků, studentů a zákonných zástupců dětí a nezletilých žáků, kdy žáci a studenti jsou povinni řádně docházet do školy nebo školského zařízení a řádně se vzdělávat; dodržovat školní a vnitřní řád, předpisy a pokyny školy a školského zařízení o ochraně zdraví a bezpečnosti, s nimiž byli seznámeni; plnit pokyny pedagogických

pracovníků škol a školských zařízení vydané v souladu s právními předpisy a školním nebo vnitřním řádem.

Zletilí žáci a studenti jsou podle § 22 odst. 2 školského zákona povinni informovat školu a školské zařízení o změně zdravotní způsobilosti, zdravotních obtíží nebo jiných závažných skutečnostech, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání; dokládat důvody své nepřítomnosti ve vyučování v souladu s podmínkami stanovenými školním řádem; oznamovat škole a školskému zařízení údaje podle § 28 odst. 2 a 3 školského zákona¹ a další údaje, které jsou podstatné pro průběh vzdělávání nebo bezpečnost žáka a studenta, a změny v těchto údajích.

Zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků jsou rovněž podle § 22 odst. 3 školského zákona povinni zajistit, aby žák docházel řádně do školy nebo školského zařízení; na vyzvání ředitele školy nebo školského zařízení se osobně zúčastnit projednání závažných otázek týkajících se vzdělávání dítěte nebo žáka; informovat školu a školské zařízení o změně zdravotní způsobilosti, zdravotních obtíží dítěte nebo žáka nebo jiných závažných skutečnostech, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání; dokládat důvody nepřítomnosti dítěte a žáka ve vyučování v souladu s podmínkami stanovenými školním řádem; oznamovat škole a školskému zařízení údaje podle § 28 odst. 2 a 3 školského zákona a další údaje, které jsou podstatné pro průběh vzdělávání nebo bezpečnost dítěte a žáka, a změny v těchto údajích.

Dle § 22b školského zákona je povinností pedagogického pracovníka vykonávat pedagogickou činnost v souladu se zásadami a cíli vzdělávání; chránit a respektovat práva dítěte, žáka nebo studenta; chránit bezpečí a zdraví dítěte, žáka a studenta a předcházet všem formám rizikového chování ve školách a školských zařízeních; svým přístupem k výchově a vzdělávání vytvářet pozitivní a bezpečné klima ve školním prostředí a podporovat jeho rozvoj; zachovávat mlčenlivost a chránit před zneužitím osobní údaje, informace o zdravotním stavu dětí, žáků a studentů a výsledky poradenské pomoci školského poradenského zařízení a školního poradenského pracoviště, s nimiž přišel do styku; poskytovat dítěti, žáku a studentovi nebo zákonnému zástupci nezletilého dítěte nebo žáka informace spojené s výchovou a vzděláváním.

Školy a školská zařízení jsou povinny při vzdělávání a s ním souvisejících činnostech dodržovat bezpečnost a ochranu zdraví ve školách a školských zařízeních dle § 29 školského zákona.

Obecně platná pravidla dodržování bezpečnosti při výuce, o přestávkách, při pohybu v prostorách školy i mimo ni, při odborném výcviku atd., vymezená v příloze č. 14 Rizikové chování v materiálu „Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č. j.: 21291/2010-28)“, jsou doporučující pro všechny skupiny dětí, žáků a studentů, tedy i pro děti, žáky a studenty s PAS.

¹ Dokumentace škol a školských zařízení (školní matrika školy, školní matrika školského zařízení).

Krizový plán vytváříme pouze u žáků, u nichž existuje důvodný předpoklad, že mohou vzniknout situace ohrožující zdraví či život žáka/žáků, např. opakované agresivní či autoagresivní afektivní stavy. Měl by obsahovat postupy, které přesně řeší individuální krizové situace, jež mohou nastat. Postupy by měly být jasné a závazné pro každého pracovníka školy a určující konkrétní kompetence a odpovědnost jednotlivých zaměstnanců. Krizový plán by měl obsahovat popis konkrétních kroků při vzniku situací, ve kterých by mohlo dojít k ohrožení zdraví či života žáka/žáků, vymezení kompetencí a odpovědnosti jednotlivých zaměstnanců, včetně přesného stanovení podmínek, kdy a za jakých okolností škola žádá o pomoc jiné odborníky, např. Zdravotnickou záchrannou službu.

6.1 Krizový plán

V prostředí školy se snažíme předcházet vzniku problémového chování a krizových situací u žáků s PAS. Vhodné postupy práce s žákem v rámci vzdělávání i v rámci mimoškolních aktivit (v rámci školy) jsou popsány v individuálním vzdělávacím plánu. Informace o vhodných postupech práce se žákem s PAS jsou v doporučení ŠPZ uvedeny obvykle v „Závěrech podstatných pro vzdělávání žáka a jeho pobyt ve škole“ a dále jsou podrobněji rozepsány v části „Podpůrná opatření jiného druhu“. Krizové situace u žáků s PAS jsou obvykle důsledkem podcenění některých specifík v jejich chování, např. neporozumění právě probíhající situaci, pocit nepochopení nebo naopak potřeba zvýšené pozornosti.

Minimální preventivní program školy může obsahovat také návrh řešení případných krizových situací u žáků s PAS, s psychiatrickým onemocněním atd. V plánu by měli být uvedeni přednostně pracovníci školního poradenského pracoviště (školní metodik prevence, výchovný poradce, školní speciální pedagog, školní psycholog), u těchto pracovníků lze předpokládat hlubší znalosti, jak zvládat rizikové a agresivní chování žáků. Tito pedagogičtí pracovníci zajišťují primárně také podporu pedagogů ve třídách, pokud takové situace nastanou.

Po proběhlé krizové situaci u žáka s PAS je vhodné vysvětlit spolužákům, co bylo příčinou reakce, jak můžeme těmto reakcím předcházet a dále jak se můžeme v podobných situacích zachovat. Vždy je potřeba vycházet z aktuální situace a nejlépe ke spolupráci přizvat pracovníky školního poradenského pracoviště, případně vyhodnotit závažnost celé situace a následně postupovat v zájmu ochrany zdraví žáka.

Jako nejzávažnější hodnotíme situace, kdy by mohlo dojít k ohrožení zdraví či života samotného žáka s PAS nebo jeho spolužáků, pedagogických i nepedagogických pracovníků školy. V takovém případě je nezbytné dodržet následující postup:

- 1) V případě agresivního chování žáka** (např. brachiální agrese; kousání; kopání; házení předmětů, hraček či ničení vybavení třídy):
 - snažíme se zajistit bezpečí ostatním žákům (zajistíme odchod žáka s PAS × ostatních žáků ze třídy), na žáka v akutním afektivním stavu hovoříme klidným hlasem (v případě, že žák reaguje negativně, nekomunikujeme s ním), popisujeme situaci,

snažíme se ho uklidnit, odstraníme z žákova dosahu nebezpečné předměty (např. židle, nůžky);

- přivoláme pomoc alespoň jednoho dalšího dospělého, prostřednictvím mobilního telefonu, s pomocí žáků, případně dalších dospělých osob;
- stále se snažíme žáka verbálně uklidnit, pomalu se k němu přibližujeme, ale pouze do bezpečné vzdálenosti. Je také vhodné udržet mezi žákem a námi ochrannou bariéru (např. školní lavice);
- pokud žák na uklidňování reaguje, můžeme se k němu dále přibližovat, přičemž stále hovoříme klidným hlasem a uklidňujeme ho (vždy je třeba vzít v úvahu fyzickou sílu žáka, která se v situaci afektu násobí);
- snažíme se, aby se žák posadil např. na zem, na židli, na koberec a pokračujeme v jeho zklidňování;
- pokud afekt stále trvá, udržujeme bezpečný odstup, hlídáme, aby si žák neublížil, zajišťujeme prostor (např. u oken), verbálně ho uklidňujeme a čekáme na pomoc dalšího dospělého;
- kontaktujeme zákonné zástupce žáka, v případě potřeby Zdravotnickou záchrannou službu, při agresi vůči druhým osobám i Policii ČR (ve zvláště závažných případech).

Příklad:

PLÁN A – ODVEDENÍ ŽÁKA:

- vyučující zajistí bezpečnost žáků ve třídě a podle předem nastavených pravidel v Krizovém plánu požádá o spolupráci další pedagogické pracovníky tak, aby bylo možné převést žáka v akutní krizi do klidného a bezpečného prostředí,
- vyučující vyčká momentu uklidnění žáka. Následně uplatňuje prvky motivace ke znovunavrácení žáka do učebního procesu, případně při přetrvávajícím afektu je informován zákonný zástupce žáka nebo je zavolána Zdravotnická záchranná služba.

PLÁN B – ODVEDENÍ TŘÍDY:

- v případě, že chování žáka s PAS je natolik ohrožující, že není možné jeho převedení do jiného prostoru školy, vyučující opět zajistí spolupráci s určenými pedagogickými pracovníky školy dle pravidel nastavených v Krizovém plánu a zajistí bezpečné přesunutí žáků třídy do náhradních prostor,
- pokračuje snaha o zklidnění žáka, pokud se zklidnění žáka nedaří, je třeba upozornit zákonného zástupce, případně požádat o odbornou pomoc (Zdravotnická záchranná služba).

2) V případě autoagresivního chování žáka (např. kousání se; bouchání se do hlavy; bití hlavou o stěnu/o zem; vytrhávání si vlasů):

- snažíme se zajistit bezpečí ostatním žákům (zajistíme odchod žáků ze třídy). Na žáka v akutním afektivním stavu hovoříme klidným hlasem, snažíme se ho uklidnit;
- přivoláme pomoc alespoň jednoho dalšího dospělého prostřednictvím mobilního telefonu, s pomocí žáků, případně dalších dospělých osob;
- stále se snažíme žáka verbálně uklidnit, pomalu se přibližujeme k žákovi (do bezpečné vzdálenosti), snažíme se autoagresivní chování zastavit (vždy je třeba nutné vzít v úvahu fyzickou sílu žáka, která se v situaci afektu násobí), např. vzít žáka za ruce, navázat oční kontakt, nabídnout alternativu (změnu situace);
- v případě velké fyzické síly čekáme na pomoc dalšího dospělého;
- kontaktujeme zákonné zástupce žáka, v případě potřeby Zdravotnickou záchrannou službu, při agresi vůči druhým osobám i Policii ČR (ve zvláště závažných případech).

3) V případě vzniku rizikové situace mimo budovu školy (např. vycházka; školní akce):

- povinností pedagogického pracovníka je chránit bezpečí a zdraví žáka i mimo budovu školy/školského zařízení, kdy provádění této zásady má svůj odraz ve školském zákoně a dalších prováděcích předpisech. Jedná se např. o pravidla, která se týkají pedagogického dohledu nad žáky v případě výuky mimo místo, kde se obvykle uskutečňuje vzdělávání (např. § 3 vyhlášky č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, ve znění pozdějších předpisů, který stanovuje, že při akcích mimo místo, kde škola uskutečňuje vzdělávání, nesmí na jednu osobu zajišťující bezpečnost a ochranu zdraví žáků připadnout více než 25 žáků. Výjimku z tohoto počtu může stanovit s ohledem na náročnost zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků ředitel školy);
- pedagogický pracovník by měl při mimoškolních akcích zohlednit specifika projevů žáka s PAS (např. pro některé žáky s PAS může být cestování v MHD v dopravní špičce spouštěčem problémového chování);
- jestliže přeci jen dojde ke krizové situaci, snažíme se zajistit bezpečí ostatním žákům, žáka s PAS se snažíme verbálně uklidňovat, zastavit ho, přimět ho, aby se posadil, fyzicky blokujeme cestu k silnici a dalším nebezpečným místům (např. vodní plocha, koleje);
- je také vhodné zajistit, aby se do řešení situace nezapojovali kolemjdoucí a ostatní neznámé/nepoučené osoby;
- čekáme, až afekt u žáka s PAS zeslábně, informujeme o situaci školu a zákonné zástupce žáka, dohodneme se na dalších krocích;

- v případě, že je situace i nadále vážná, kontaktujeme Zdravotnickou záchrannou službu, při agresi vůči druhým osobám i Policii ČR (ve zvlášť závažných případech).

Příklad:

PLÁN C – SCÉNÁŘ MIMOŠKOLNÍCH AKCÍ:

- pokud se žák účastní mimoškolní akce (např. divadelní představení; výstavy; besedy; návštěva knihovny; školní výlety; exkurze), musí být o času konání, průběhu a náplni včas informován samotný žák i jeho zákonný zástupce. Mimoškolní akce se žák účastní po vzájemné domluvě třídního učitele a zákonného zástupce, s přihlédnutím ke specifickým projevům žáka s PAS v chování, k aktuálnímu stavu žáka a charakteru akce;
- po dobu mimoškolní akce se pedagogický pracovník věnuje zejména zabezpečení bezpečí žáka s PAS i ostatních žáků, snaží se předcházet krizovým situacím;
- v případě problémového chování realizuje pedagogický pracovník krizový scénář dle pravidel popsaných v Krizovém plánu, případně postupuje obdobně jako v plánu A. Každá taková situace by měla být následně zaznamenána, měly by být zachyceny její příčiny, průběh a postupy při řešení, zároveň by se mělo zaznamenat, zda a případně co napomohlo k řešení situace.

7. Doporučené odkazy, literatura

Literatura

BAZALOVÁ, B., NOVÁKOVÁ, J. Zkušenosti žáků s poruchou autistického spektra s inkluzivním vzděláváním. In KLENKOVÁ, J., VÍTKOVÁ, M. et al. *Inkluzivní vzdělávání se zřetelem na věkové skupiny a druhy postižení*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5731-9.

BĚLOHLÁVKOVÁ, L., VOSMIK, M. *Žáci s poruchou autistického spektra v běžné škole*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-687-2.

BITTMANNOVÁ, L., BITTMANN, J. *Podpora začlenění žáka s autismem do třídního kolektivu: prevence šikany prostřednictvím besed se spolužáky, rodiči a pedagogy*. Praha: Pasparta, 2017. ISBN 978-80-88163-53-4.

BITTMANNOVÁ, L., BITTMANN, J. *Prevence a účinné řešení šikany. U žáků a studentů s Aspergerovým syndromem a vysoce funkčním autismem*. Praha: Pasparta, 2016.

BLEACH, F. *Každý jsme jiný: kniha pro všechny kluky a holky, kteří mají sourozence s autismem*. Praha: APLA, 2011. ISBN 978-80-260-2431-6.

BOGDASHINA, O. *Specifika smyslového vnímání u autismu a Aspergerova syndromu*. Praha: Pasparta, 2017. ISBN 978-80-88163-06-0.

BÜCKEN-SCHAAL, M. *Emoce – Obrázkové karty: pro porozumění emocím a rozvoj sociálních dovedností*. Praha: Pasparta, 2018. ISBN 978-80-88290-10-0.

COTTINI, L., VIVANTI, G., BONCI, B., CENTRA, R. *Autismus: jak pracovat s dětmi a dospívajícími s poruchami autistického spektra: komplexní manuál a rádce při realizaci inkluzivního vzdělávání pro pedagogy, terapeuty a rodiče*. Praha: Logos, 2017. ISBN 9788090670716.

ČADILOVÁ, V., JŮN, H., THOROVÁ, K. *Agrese u lidí s mentální retardací a s autismem*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-319-2.

ČADILOVÁ, V., ŽAMPACHOVÁ, Z. *Tvorba individuálních vzdělávacích plánů: pro žáky s poruchou autistického spektra*. Praha: Pasparta, 2016. ISBN 978-80-88163-39-8.

ČADILOVÁ, V., ŽAMPACHOVÁ, Z. *Specifika výchovy, vzdělávání a celoživotní podpory lidí s Aspergerovým syndromem*. Praha: IPPP, 2006. ISBN 80-86856-20-8.

ČADILOVÁ, V., ŽAMPACHOVÁ, Z. *Metodika práce asistenta pedagoga při aplikaci podpůrných opatření u žáků s poruchou autistického spektra nebo vybraným psychickým onemocněním*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4453-6.

ČADILOVÁ, V., ŽAMPACHOVÁ, Z. *Strukturované učení: vzdělávání dětí s autismem a jinými vývojovými poruchami*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-475-5.

DUBIN, N. *Šikana dětí s poruchami autistického spektra*. Praha: Portál, 2009. ISBN 80-7367-041-0.

GILLBERG, E., PEETERS, T. *Autismus – zdravotní a výchovné aspekty*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-856-2.

GRANDINOVÁ, T., PANEK, R. *Možek autisty*. Praha: Mladá fronta, 2014. ISBN 978-80 204-3115-8.

GRANDIN, T. *Jak to vidím já*. Praha: Csémy Miklós ve spolupráci s Janou Csémy, 2015. ISBN 978-80-906078-0-4.

KENDÍKOVÁ, J., VOSMIK, M. *Jak zvládnout problémy dětí se školou*. Praha: Pasparta, 2016. ISBN 978-80-905576-0-4.

KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.

MERTIN, V., KREJČOVÁ, L. *Problémy s chováním ve škole – jak na ně: individuální výchovný plán*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. ISBN 978-80-7478-026-4.

NAOKI, H. *A proto skáču!* Praha: Pasparta, 2016. ISBN 978-80-7432-711-7.

PEŠEK, R. *Co často zajímá rodiče a učitele dětí s Aspergerovým syndromem: nebojujte s těmito dětmi, uče se s nimi „tančit“*. 2. vydání. Praha: Pasparta, 2017. ISBN 978-80-88163-65-7.

ŘÍČAN, P., JANTOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2991-6.

SAINSBURY, C. *Marťan na hřišti: jak porozumět žákům s Aspergerovým syndromem*. Praha: Pasparta, 2016. ISBN 978-80-905993-8-3.

THOROVÁ, K. *Poruchy autistického spektra*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-091-7.

TUCKERMANN, A., HÄUßLER, A., LAUSMANN, E. *Strukturované učení v praxi: uplatnění principů Strukturovaného učení v prostředí běžné školy*. Praha: Pasparta, 2014. ISBN 978-80-905576-3-5.

WELTON, J. *Povím vám o Aspergerově syndromu*. Brno: Edika, 2014. ISBN 978-80-266 0564-5.

ZOBAČOVÁ, H. *Obrázkovnick pro nácvik správného chování*. Praha: Pasparta, 2018. ISBN 978-80-88163-92-3.

ŽAMPACHOVÁ, Z., ČADILOVÁ, V. *Metodika práce asistenta pedagoga se žákem s poruchami autistického spektra*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3377-6.

Legislativní ukotvení v zákonných a podzákonných normách

Úmluva o právech dítěte, sdělení FMZV č. 104/1991 Sb.

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, sdělení č. 10/2010 Sb. m. s.

Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Metodické pokyny

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č. j.: 21291/2010-28).

Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních.

Internetové odkazy

DSM V: *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*. American Psychiatric Association [online]. 2018 [cit. 2019-01-08]. Dostupné z: <https://www.psychiatry.org/psychiatrists/practice/dsm>

ICD-11: *International Classification of Diseases 11th Revision*. World Health Organization [online]. 2018 [cit. 2019-01-08]. Dostupné z: <https://icd.who.int/>

Doporučené kontakty na vybrané organizace zajišťující vzdělávání v oblasti PAS

- APLA Jižní Čechy, z.ú. (<http://www.aplajc.cz/kurzy>)
- Autistická škola Brno, p. o. (<http://autistickaskola.cz/cs/nabizime/akreditovane-kurzy-na-vzdelavani-zaku-s-pas/>)
- Centra celoživotního vzdělávání
- Centrum terapie autismu, s.r.o. (<https://www.terapie-autismu.cz/kurzy/>)
- Česká odborná společnost aplikované behaviorální analýzy, z.s. (<http://csaba.cz/vzdelavani/>)
- Masarykova univerzita (<https://www.ped.muni.cz/celozivotni-vzdelavani/kurzy-czv/jaro-2019/zaklady-aplikovane-behavioralni-analyzy-kurz-akreditovany-msmt>, <https://www.ped.muni.cz/celozivotni-vzdelavani/kurzy-czv/jaro-2019/zakladni-postupy-v-aplikovane-behavioralni-analyze>,
- Národní institut pro další vzdělávání (<https://www.nidv.cz/vzdelavaci-programy>)
- Národní ústav pro autismus, z.ú. (<https://www.vzdelavani.nautis.cz/>)
- Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (<http://www.nuv.cz/p/nv>)
- PASPOINT, z.ú. (<https://www.paspoint.cz/all-project-list/sluzby/vzdelavani/>)
- Základní škola a Praktická škola SVÍTÁNÍ, o.p.s. (http://svitani.cz/vzdelavaci-centrum/vzdelavaci-centrum_charakteristika/)

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Jmenný seznam koordinátorů péče o žáky s PAS

Příloha č. 2: Desatero pro školy aneb „Do školy poprvé přichází žák s PAS“

Příloha č. 3: Desatero komunikace se žákem s PAS ve škole

Příloha č. 1: Jmenný seznam koordinátorů péče o žáky s PAS

Krajské koordinátorky pro péči o děti s poruchami autistického spektra					
KRAJ	JMÉNO	ŠPZ	ADRESA	TEL. Č.	E-MAIL
Jihočeský	Mgr. Jana Písková	SPC	Štítného 3, České Budějovice 370 01	601 378 041	spcmp.cb@seznam.cz
Jihomoravský	Mgr. Zuzana Žampachová	SPC	Štolcova 16, Brno 618 00	548 424 075	zampachova@autistickaaskola.cz
Karlovarský	Mgr. Iva Habartová	SPC	Hradební 17, Cheb 350 02	739 322 352 606 601 235	spc_cheb@volny.cz i.habartova@specskoly.eu
Královéhradecký	Mgr. Eva Jarková	SPC	Hradecká 1231, Hradec Králové III 500 03	495 514 681 606 762 981	specialnicentrum@seznam.cz
Liberecký	Mgr. Zdeňka Sokolová	SPC	28. října 1872, Turnov 511 01	481 312 140 778 772 338	sokolova.zdenka@pppsemily.cz
Moravskoslezský	Mgr. Michaela Mlynarczyková	SPC	Kpt. Vajdy 1a, Ostrava 700 03	596 768 131	spc.mlynarczykova@zskptvajdy.cz
Olomoucký	Mgr. Kateřina Lamačová	PPP a SPC Olomouckého kraje	17. listopadu 43, Olomouc 779 00	585 235 246 778 751 608	lamacova@spc-olomouc.cz
Pardubický	Mgr. Markéta Jirásková	SPC	Komenského 432, Pardubice	466 049 918 736 753	jiraskova@svitani.cz

			530 03	652	
Plzeňský	PhDr. et Mgr. Petra Průchová	SPC	Macháčkova 43, Plzeň 318 00	377 539 337 777 354 734	pruchovape@skolyma ch.cz
Praha	Mgr. Kateřina Šandrová	SPC	Chotouňská 476, Praha 10 108 00	274 772 94 5	spcchotounska@volny. cz
Středočeský	Mgr. Vla- di- míra Ne- dbalová	PPP	Jaselská 826, Kolín 280 02	321 722 116	nedbalova@pppsk.cz
Ústecký	Mgr. Vanda Korandová	SPC	Trnovanská 1331, Teplice 415 01	417 537 428	vanda.korandova@spc teplice.cz
Kraj Vysočina	Mgr. Ilona Dohnalová	SPC	Demlova 28, Jihlava 586 01	567 570 048	dohnalova.spcji@centr um.cz
Zlínský	Mgr. Petra Slováková	SPC	Středová 4694, Zlín 760 05	577 241 256	slovakova@skola- spc.cz

Pozn. Aktualizace adresáře naleznete na:

<http://www.nuv.cz/t/pedagogicko-psychologicke-poradenstvi/kontakty>

Příloha č. 2: Desatero pro školy aneb „Do školy poprvé přichází žák s PAS“

- 1. Informace** – seznámení učitelů, dalších pedagogických pracovníků školy s problematikou poruch autistického spektra v celé její šíři.
- 2. Rodina** – vhodné je navázat úzkou spoluprací s rodinou žáka s PAS ještě před zahájením vzdělávání žáka (zaměřit se např. na charakteristiku žáka; jeho silné a slabé stránky; specifika v chování; dosavadní průběh vzdělávání; poradenskou podporu v ŠPZ), nastavit spoluprací a průběh péče o žáka s PAS (např. pravidelný kontakt s rodinou; výměna informací o práci se žákem ve škole a v domácím prostředí; snaha o jednotný přístup; využívání stejných metod).
- 3. Prostředí školy** – po dohodě se zákonnými zástupci žáka stanovujeme postup, jak seznámit spolužáky a další pracovníky školy se specifiky žáka. Je důležité podávat srozumitelné a konkrétní informace k danému žákovi s PAS, ne pouze obecné. Je vhodné zařadit programy práce se třídou, které umožní lepší seznámení se žáků třídy navzájem.
- 4. Doporučení ŠPZ** – naplňování doporučení uvedených v Doporučení pro vzdělávání žáka se speciálními vzdělávacími potřebami. Spolupráce se školským poradenským zařízením, spoluúčast při průběžném vyhodnocování poskytování podpůrných opatření.
- 5. Koordinátoři PAS** – v každém kraji působí krajský koordinátor péče o žáky s PAS v oblasti školství, který má přehled o poskytovaných službách a možnostech podpory pro tyto žáky v daném kraji. Seznam koordinátorů je uveřejněn na webových stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy či Národního ústavu pro vzdělávání a je i součástí příloh tohoto metodického doporučení.
- 6. Respekt k individualitě** – úkolem školy je respektovat specifika každého žáka a zajistit průběh vzdělávání v souladu se vzdělávacími potřebami žáka, současně vytvářet stabilní, vstřícné prostředí, ve kterém se budou všichni žáci cítit bezpečně.
- 7. Komunikace** – podporovat rozvoj verbální i neverbální komunikace. Většina žáků s PAS má významné deficity v komunikaci. Neverbální komunikace nemusí být čitelná, žáci s PAS mohou mít i osobitý komunikační styl. Pro žáky s PAS může být obtížné porozumění zejména nejednoznačným otázkám, složitým a dlouhým souvětím, ironii, sarkasmu, nadsázce. Řada žáků s PAS využívá i různé systémy znakování.
- 8. Předvídatelnost** – pro některé žáky s PAS jsou důležitá konkrétní, přesná sdělení (např. co; kdy; kde; jak; v jakém pořadí). Pro většinu žáků s PAS je nezbytné informace spojit s vizualizací.

9. Motivace – žák s PAS musí rozumět smyslu vykonávané činnosti. Důležité je stanovit individuální motivaci pro konkrétního žáka a následně ji ve spojení s realizovanými činnostmi pozitivně posilovat, propojovat i se systémem odměn.

10. Tolerantní a empatický přístup – porucha autistického spektra může způsobit nestandardní projevy v chování, které je třeba brát na vědomí a přehnaně na ně neupozorňovat. Znevýhodnění není důvodem k bezbřehé akceptaci všech projevů chování žáka. Je třeba definovat projevy chování, které se budou v rámci školy tolerovat, vzhledem k tomu, že vyplývají z podstaty PAS. Důležité je předcházení vzniku nežádoucího chování a nastavení intervenčního postupu (viz kapitola 5 a 6 metodického doporučení) pro případy, kdy takové chování nastane.

Příloha č. 3: Desatero komunikace se žákem s PAS ve škole²

- 1. Zohlednit zkušenosti zákonného zástupce a nejbližšího okolí žáka s PAS** – pro nastavení přístupu a komunikace se žákem v průběhu jeho vzdělávání je velmi důležité vycházet ze zkušeností jedinců z nejbližšího okolí žáka (např. zákonných zástupců žáka, rodinných příslušníků).
- 2. Respektovat specifika v navazování a udržení očního kontaktu** – u žáků s PAS může být oční kontakt vyhýbavý či ulpívavý, pro některé žáky s PAS je důležitější obsah sdělení než udržování očního kontaktu. Žáka s PAS může rozrušit i vzdálený oční kontakt – při současném hovoru pedagoga s jinou osobou.
- 3. Dodržovat osobní zónu jedince** – pro některé žáky s PAS je obtížné zachovat během konverzace přiměřenou vzdálenost od komunikačního partnera. Žáci s PAS často nejsou schopni vyhodnotit, nakolik vstupují do jeho osobní zóny (lze využít vizualizace např. pomocí položeného archu papíru na podlaze – „podsedák“ při sezení na koberci). Dodržování osobní zóny by mělo být oboustranné. V případě potřeby je možné žáka s PAS navést k udržení osobní zóny. U sensoricky citlivých jedinců je potřeba přihlídnout k jejich specifikům (např. doteky; intenzita hlasu).
- 4. Vztít v úvahu případné zvláštnosti v řeči** – např. zvýšené či snížené tempo řeči, hlasitost, zvláštní vyjadřování, specifika v intonaci, echolálie, verbalizace. U některých žáků expresivní řeč zcela chybí nebo ji funkčně nevyužívají.
- 5. Neodsuzovat způsob komunikace upřednostňovaný žákem a nestandardní projevy chování** – např. motorický neklid; nepřiměřená gestikulace; grimasování; nezdvořilost (např. nepozdraví; nepoděkuje); nevhodné komentování určitých skutečností; používání vulgarismů. Nastavte žákovi s PAS jasné hranice a vysvětlete, proč a v jakých situacích je určité chování akceptováno, či nikoliv. Nevhodné chování žáka s PAS klidným hlasem, gestem odmítněte.
- 6. Mluvit přiměřeně hlasitě, konkrétně, jednoznačně, stručně, zachovávat klidný tón** – pro žáka s PAS je důležité vědět CO, JAK, KDE, KDY, KDO a PROČ. Problematické může být používání ironie, dvojsmyslů či jazykových hříček v komunikaci. Mnozí žáci s PAS jim nerozumí nebo je chápou doslovně, což vede k neočekávaným reakcím. Neměli bychom také dávat najevo překvapení z odlišného způsobu myšlení.
- 7. Podle potřeby usměrňovat průběh konverzace** – seznámit žáka s průběhem konverzace, vysvětlit mu, co je jejím hlavním tématem. Žáci s PAS mají tendenci odbíhat od tématu hovoru ke svým oblíbeným tématům, ulpívat na detailech. Pokud má žák s PAS nutkavou potřebu nadále hovořit, je třeba vymezit čas pro jeho sdělení, poté se vrátit zpět k původnímu tématu.

^{2 2} 1+10 zásad komunikace s lidmi s autismem bylo rovněž vytvořeno Národním ústavem pro autismus. Materiál je dostupný na https://nautis.cz/_files/userfiles/PR_osveta/110_zasad_komunikace.pdf

- 8. Zeptat se, pokud nerozumíte obsahu sděleného** – taktně se žáka s PAS doptejte, pokud nevíte, co chtěl sdělit. Nehovořte o žákovi s PAS před ním, ale obraťte se přímo na něj.
- 9. V případě obtíží s porozuměním využívat vizuální podporu** – u některých žáků s PAS se setkáváme s významnými problémy v porozumění řeči. V takovém případě je dobré využívat vizuální podporu, např. obrázky, grafy, symboly, piktogramy, sociální příběh, časový plán.
- 10. Shrnutí a adresnost sdělovaného obsahu, zdůraznění důležitých bodů** – někteří žáci s PAS obtížně rozlišují podstatné informace od nepodstatných. Příliš mnoho informací je může zahltnout a nemusí vést k pochopení. Při nepochopení frontálních instrukcí je u některých žáků potřeba sdělení směřovat konkrétně k jejich osobě a ověřit si, zda žák správně porozuměl sdělení.